

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul II

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, Dimitrie Gusti, Mihai Popovici,
G. Bogdan-Duică, Ioan Lupuș, Onisifor Ghiu, N. Ghiulea și Ion Clopoșel

Exemplarul

Nr. 20

CLUJ, DUMINECĂ 17 MAIU 1925

Lei 12.

C U P R I N S U L :

- PROBLEME SOCIALE: Spre Cehoslovacia
Individualul în funcțiune de social
- POLITICA EXTERNĂ: Mica Antantă: origina și misiunea ei
- PROBLEMA CULTURII: Lipsuri culturale?
- ACTUALITĂȚI: O lucrare de importanță socială și politică .
D. Ed. Chapuisat la Cluj
- DISCUȚII LITERARE: Un text despre Moji
Iarăș Ardeal (II)
- PROBLEME ECONOMICE: Săptămâna economică-financiară:
Stabilizarea sau valorizarea leului. — Comerțul de
cereale la noi. — Incașările vamale pe 1925. — Reva-
lorizarea leului. — Conferința internațională a muncii
pe 1925. — Congres internațional de agricultură . . .
- CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Conferințe (Instituțiile
politice ale Elveției). — Reviste (Gazeta Școalei). —
Opera (Doi bași români)
- CRONICI DIVERSE: 1 Maiu, 10 Maiu, 15 Maiu. — D. Ed. Chapuisat membru de onoare
al Sindicatului Presei Române din Ardeal. — Zece Maiu. — Anticariat românesc în
Cluj! — O palmă cu urmări politice. — Dintre cei cari au plecat . . .
- G. Bogdan-Duică**
Ion Clopoșel
N. Dașcovici
G. Bogdan-Duică
Dr. G. Preda
H. Trandafir
G. Bogdan-Duică
N. Drăganu
- N. Ghiulea**
- B. & B.**

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8

Abonamente: pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

PENTRU
REZERVOARE

DE TOT FELUL - DE TOATE DIMENSIUNILE
PENTRU TOATE LICHIDELE
CEREȚI OFERTE LA

„ASTRA”

ASTRA - PRIMA FABRICA ROMANA DE VAGOANE SI MOTOARE S. A.
UZINELE IN AFAC. DIR. GEN. IN BUCURESTI STR. L. CATARGIU 11

„ASTRA”

Prima Fabrică Română de
Vagoane și Motoare S. A.

Direcțiunea Generală:

București, Str. Lascăr Catargiu No. 11

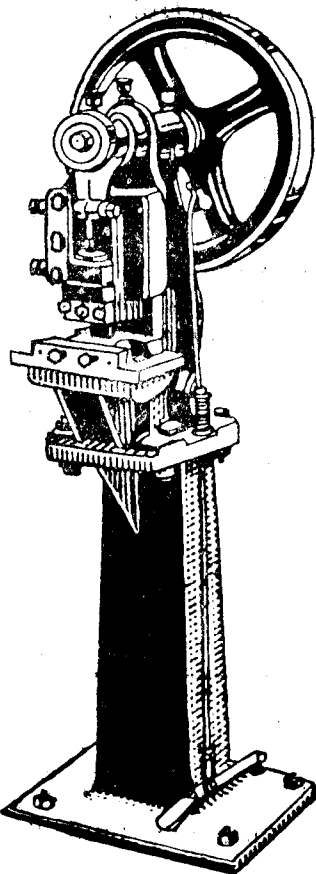
Adresa telegrafică: VAGONASTRA
Scrisori: Căsuța poștală No. 136.

Uzine: A R A D

Secția Vagoane:

Orice fel de vagoane de persoane, de marfă și de lux.
Vagoane cisterne, de spirt, petrol și benzine. —
Vehicule industriale, forestiere și agricole. — Cons-
truție de fer, stâlpi nituiți. — Piese de mașini
forjate. — Zdrobitoare de cânepă. — Poduri.
Piese de fontă și de metal. — Cazane. — Rezer-
voare pentru apă, spirt, petrol și benzină de orice
formă și mărime — Piese de rezervă pentru va-
goane normale și vagoane-cisterne.

Oferte și devize la cerere.

„ASTRA” Prima Fabrică Rom.
de Vagoane și
Motoare S. A.

Presă cu excentric

Pentru lucrări de presat, tras, sfântuit, găurit, tăiat. Excentricitatea
până la 30 mm Presiunea maximă: 3000 Kg. Se pot prelucra tablele
de fer de 05—4 mm. grosime și de 20—170 mm. diametru.

Prețuri reduse!

Livrabile prompt din depozit!

Pentru oferte a se adresa Direcțiunei Generale:

BUCUREȘTI, STRADA LASCAR CATARGIU No. 11.

Adresa telegrafică: Vagonastra.

Scrisori: Căsuța Poștală 136.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOTEL

REDACȚIA:
PIAȚA UNIRII 8 - TELEFON 308
CLUJ, DUMINECĂ 17 MAIU 1925

Anul II Nr-ul 20
NUMĂRUL: LEI 12

S P R E C E H O S L O V A C I A

Un grup de vre-o 20 de ziarști pleacă n Cehoslovacia, ca invitați și amici ai țarei care i-a invitat.

Cehoslovacia este o țară de cultură veche; teritoriul ei a fost teatrul multor lupte date pentru idei de progres, idei care sunt fala civilizației moderne. Figura lui Huss a luminat în toată Europa; a luminat și spre noi, până departe. Comenius tot astfel, dar numai până 'n Ardeal. Citez numai două nume culturale, ca simbol al felului de luptă: idealisând, așezând viața fizică și tihna corpului departe sub valoarea ideii concepute fericit, primind jertfa ca ceva firesc și demn de om. Eroii cehi — seria lor este mare — au întemeiat o cultură, o gândire căreia dușmanul confesional și habsburgic a putut să-i așeze lanțuri de comprimare, dar numai pentruca să izbucnească mai puternică. După comprimare a și urmat, mai ales prin Cehi, distrugerea dușmanului vechiu al independențelor naționale.

În semilibertatea ce 'n timpul din urmă li se acordase, Cehii, modernizați, așezară temeiurile unei vieți economice, menite să fie cea mai serioasă întemeiere a vieții lor naționale-autonome în mod absolut. Dela Praga liniile economice duceau rodul muncii în toate direcțiile, ca 'ntr'o rosă a vânturilor. Dinainte de războiu ei puteau calcula clar cine vor fi odată clienții și amicii lor.

Moștenirea unui trecut făurit prin muncă admirabilă și istețime deosebită a primit-o acum o generație care 'n războiu a avut curajul ca din capul locului să caute drumul spre emancipare, spre dreptate, spre modernism. Și ca și cum toată nația ar fi cetit pe idealistul Plato și 'mpreună cu acesta ar fi înțeles că filosofia este foarte necesară oricărui cap de țară, Cehii moștenirea lor o dară 'n grija unui prea filosofic, realist-filosofic președinte de republică, căruia nimic din ce este al lumii nu-i scăpase din vedere, al cărui raționament are amplitudine și adâncime și care, trecător prin lume, știe că din

toate clipele sale grele trebuie să întemeeze netrecătorul, vecinul bine.

Vechiul dușman austriac-nemțesc a născut o antitesă istorică de mare înțeles. Vecină cu o țară ce tocmai acum dovedește că înclină — ca maestrul Bismarck — spre reînvierea forței superiorisate dreptului, Cehoslovacia se grăbește să fortifice opera revoluției sale, să eternizeze rezultatele medii-europene și est-europene, pentru ca neprevăzutul mers al istoriei universale să nu mai poată impune supuneri și jertfe — pentru asupritori, pentruca neamurile să crează iarăși în sine, să trăească pentru sine și în felul lor. Ziarștii români vor vedea cum o țară tânără muncește febril să 'ntunece definitiv: teama de trecut, de germanism și teama de revenire la forme autocratice, care sunt totdeauna miserabile. Cum se lucrează acolo, pentru ca trecutul să fie un trecut îngropat pe veci, — aceasta este problema pe care ziarștii români o vor urmări serios.

Bucurându-ne de astfel de evenimente, trebuie să mărturisim, însă, că întâlnirile culturale nu ni se par suficiente; am dori relații culturale. Acestea se pot întemeia. Și dacă nu am fi fost prea ocupați cu luptele interne, poate le-am fi găsit și până acum: Am fi descoperit, poate, idea că trebuie să ne descoperim vecinii prin legături de studii durabile.

Ziarștii noștri sunt dintre întâii Argonauți români în Cehoslovacia; tot aurul cultural ce s'ar putea aduce și de-acolo, îl va aduce abia răbdarea și studiul acelorora căroro li se va înlesni să stea mult timp în țara cu tehnică modernă, cu știință bogată, cu politică de toleranță reciprocă a ideilor și intereselor, cu literatură și artă înfloritoare, și în frunte cu un simbol clasic al povățuirii filosofice a poporului...

Ziarștii întorși vor fi de sigur de părerea aceasta; și condeiele lor vor colabora ca timpul descoperirii intime a vecinilor să fie — cât mai aproape!

G. Bogdan-Duică

POLITICA EXTERNA**MICA ANTANTĂ: ORIGINA ȘI MISIUNEA EI**

A doua conferință a Micei Antante pe pământul nostru¹⁾ este prilejul nimerit ca să ne ocupăm, în mod special, de acest organism politic european, o adevărată Triplice post-belică de proporții mai modeste și cu scopuri mai bine precizate decât le avea Triplicea dinainte de război, alcătuită, precum se știe, din Germania Austro-Ungaria și Italia.

Fiindcă în jurul Micei Antante s'a făcut atâta șgomot la noi și s'a încercat a se bate monedă politică din meritul oamenilor cari au contribuit la încheierea ei, se cuvine să punem lucrurile la punct pe cât ne îngăduie actualitatea politică a zilelor noastre.

Origina mai depărtată a ideii.

Fără să se poată preciza data exactă, este evident că ideea Micei Înțelegeri a încolțit, în chip spontan, odată cu apariția tendințelor centrifugale ale naționalităților oprimate din fosta monarhie habsburgică. Isbucnirea marelui război, la 1914, ar fi această dată, deși năzuința națiunilor oprimate spre mântuire și libertate națională era cu mult mai veche, cel puțin la unele din popoarele subjgate monarhiei bi-cefale.

Este, însă, evident că isbucnirea războiului la 1914 și, apoi, proclamațiile generoase ale dușmanilor puterilor centrale, anunțând din ce în ce mai accentuat și mai precis intenția de a libera, conform principiului de naționalitate, popoarele streine aflate sub stăpânirea Germaniei, Austro-Ungariei și Turciei, au deșteptat sentimentul din care s'a desvoltat, mai târziu, ideea Micei Antante. Națiunile oprimate au simțit instinctiv nevoia unei acțiuni de solidarizare cu Aliații, în speranța eliberării promise, precum și de coordonare în eforturile lor izolate de desrobire.

Se înțelege că, la început, precum recunoștea însuși dl Beneș²⁾, n'a putut fi vorba decât numai de Polonezi, Români și Jugoslavi, singurele naționalități care, în afară de granițele habsburgice, aveau nuclee libere pe mișcărilor lor irendente și

care le puteau ajuta în eforturile către desrobire. Pentru Români și Jugoslavi, exista atracția, foarte puternică a regatelor naționale libere, vecine imediate cu Austro-Ungaria și dintre care unul se afla chiar în stare de război cu Habsburgii, iar pentru Polonezi, în afară de politica rusească mai veche, aveau, la începutul războiului mondial, proclamațiile generalissimului armatelor rusești făgăduind autonomia mult dorită și restaurarea națională în cadrele împărăției țariste.

Mișcarea de eliberare propriu zisă a Cehoslovacilor nu porni de cât ceva mai târziu, în decursul războiului, după ce se accentuă suficient atât intențiile puterilor aliate de a revizui harta europeană, cât și persecuțiile regimului de teroare austro-ungară împotriva naționalităților bănuite în lealitatea lor pentru susținerea războiului.

Este evident că, după intervenția Italiei, sentința de moarte împotriva monarhiei habsburgice luase forme convingătoare chiar pentru cei mai temători sau mai rezervați. Intervenția și a României împotriva Austro-Ungariei, a închis complet cercul luptei pentru dezagregarea monarhiei și liberarea naționalităților oprimate. Coincidența intervenției române cu eforturile austro-ungaro-germane pentru a constitui un Stat polon liber, de tendințe anti-rusești, ca ripostă de concurență la proclamațiile generoase ale marelui duce Nicolae, a constituit momentul culminant pentru trezirea conștiinței tuturor oprimaților că războiul acesta, fără precedent în istoria lumii avea să aducă o mare schimbare.

Acțiunea naționalităților habsburgice în anii 1917 și 1918.

La începutul anului 1917 toată acțiunea anti-habsburgică din partea nucleelor naționale respective din Rusia, Franța și Italia luă o formă metodică și coordonată. Alături de lupta militară a Aliaților și de eforturile Italiei, Sârbiei și României, pentru înfrângerea centralilor, întră în linie de bătaie și acțiunea pentru ridicarea naționalităților din Austro-Ungaria și provocarea dislocării anticipate a acesteia printr'o propagandă activă. Sosise, în sfârșit, momentul să se spună popoarelor subjgate din monarhie, Jugoslavi,

Cehoslovaci, Poloni, Români și Italieni, că a sunat ceasul suprem al mântuirii și că, prin eforturile lor revoluționare din lăuntru, aveau datorii să ușureze lupta aliaților firești din afară.

Di D. Drăghicescu într'un articol¹⁾ a arătat cum, la Paris, dl Beneș din partea Cehilor, Roman Dmiovski din partea Polonezilor, alături cu foarte mulți Români refugiați din țara aflată în război, susțineau, fiecare pe cont propriu, lupta de propagandă în opinia marilor aliați spre a dovedi necesitatea sfărâmării monarhiei habsburgice la pacea generală. La Londra, lucra în acelaș sens, din partea Slavilor de sud, dl Anta Trumbici, care a fost, mai târziu, ministru de externe al regatului sârbo-croato-sloven.

Se înțelege că toți cei cari aveau interese comune s'au întâlnit repede laolaltă și astfel, au ajuns să organizeze comitete de acțiune unitară și solidară, în principalele capitale aliate, și'n special la Paris și Londra, pentru a pregăti opinia publică respectivă și a o informa asupra revendicărilor naționale ale tuturor.

Punându-se, apoi, cu toții de acord spre a-și preciza reciproc revendicările, ca să se prezinte uniți și fără urme de conflict dăunătoare interesului general și suprem, au fost pe rând chemați înaintea comitetului francez de studii, prezidat de dl L. Bourgeois, spre a expune revendicările respective ale Sârbilor, Românilor, Polonilor și Cehilor.

Astfel, la începutul lui 1918 și înainte de noul statut politic-teritorial al păcii, o Mică Antantă cu participarea Polonezilor, se alcătuisse de fapt, la Paris. între componenții alianței de astăzi.

Șovăiri pentru soarta Austro-Ungariei: teama de „balcanizare“.

Ceea ce a sporit și mai mult solidaritatea popoarelor supuse Austro-Ungariei a fost șovăiala, foarte firească, a cercurilor franceze, engleze și chiar italiene,²⁾ de a se hotărâ

¹⁾ Publicat în „Adevărul“ sub titlul D. Beneș și Mica Înțelegeri cu prilejul conferinței dela Sinaia.

²⁾ Cartea Verde italiană, publicată în 1915 și cuprinzând documentele tratativeilor cu Austro-Ungaria până la intervenția Italiei, vădește că nici un moment nu se ivise ideea desfacerii monarhiei habsburgice. Italia, contrar concepției mazziniene, se menținuse la formula compensațiilor, așa cum era prevăzută în art. 7 al Triplicei, pentru orice avantajii Austro-Ungare dobândite în Balcani.

¹⁾ Întâia s'a ținut la Sinaia, în ultimele zile din Iulie 1923.

²⁾ Interviu acordat ziarului „Adevărul“ în 1923, cu prilejul conferinței dela Sinaia, despre origina Micei Antante.

pentru sfărâmarea imperiului de șapte ori secular al Habsburgilor. Prin distrugerea acestuia, un gol îngrijitor se ivea în echilibrul politic european și haosul balcanic, cu toate intrigile și frământările lui subterane, părea că se va extinde, în mod inevitabil, până în centrul Europei.

De altminteri, temerile acestea ca și întreaga șovăire erau în chip surprinzător de nofocos, pentru Habsburgi, favorizate de coincidența unor covârșitoare evenimente politice-militare întâmplare în răstimpul dintre sfârșitul anului 1917 și primăvara lui 1918.

Intr'adevăr, revoluția rusească după ce la desființarea frontului oriental se resimțise pe frontul italian prin dureroasa înfrângere dela Caporetto, căreia i-a urmat reînnoirea tentativelor de pace separată, din partea împăratului habsburgic, prin mijlocirea prinților de Bourbon; tentative începute încă din anul precedent. Concomitent acestor evenimente, declarațiile președintelui Wilson și ale d-lui Lloyd George lăsau să se întrevadă intenția de a salva monarhia habsburgică prin desfacerea ei de Germania și sub condiția reorganizării sale pe baze federaliste.

Nu mai încape, astăzi, nici o îndoială că, până la începutul anului 1918, soarta Austro-Ungariei nu fusese încă hotărâtă și că speranțele de salvare ale conducătorilor monarhiei nu erau lipsite cu tot l de temeii.

Pactul dela Roma și rolul Italiei.

A trebuit să se producă intervenția decizivă a Italiei alături de acea Mica Antantă, abia schițată, despre care am vorbit, pentru ca lumea franco-anglo-saxonă să fie determinată la condamnarea Austro-Ungariei.

Mișcarea pornită, la Roma, de un tânăr entuziast Umberto Zanotti Bianco, în jurul revistei „La Voce dei Popoli“, a grupat în curând pe celui Beneș, polonezul Zaworski, englezii lordul Robert Cecil, dr. Dillon și Seton Watson, precum și numeroși alți colaboratori sârbi, români, ruși, belgieni, etc. cari toți, au dovedit necesitatea condamnării Austro-Ungariei întru realizarea principiului de naționalitate mazzinian. Această mișcare pentru liberarea naționalităților oprimate de Habsburgi a culminat în congresul

dela Roma din Aprilie 1918,) când, prin așa zisul „Pact dela Roma“, divergențele Italiei cu Slavii sudici, pentru împărțirea moștenirii la Adriatica, s'au aplanat în vederea supremului scop comun: desființarea Austro-Ungariei.

După acest congres, sfortșarea militară italiană a fost coordonată cu acțiunea de răsvrătire metodică a popoarelor oprimate pentru a impune, prin fapte, ideea desființării monarhiei și a dovedi, astfel, că menținerea Austro-Ungariei, în forma ei cea veche, era cu neputință și contrarie dezvoltării firești a principiului național. — Legionilor cehe și poloneze, organizate pe frontul francez, li s'au adăugat, în 1918, legiunea română de luptători pe frontul italian, după ce, prin nenorocita pace dela București liberă fusese scoasă din lupta comună prin trădarea Rusiei.

Congresele următoare celui dela Roma, plănuite a se ține la Paris și Londra, în lunile Iulie și Septembrie acelaș an, pentru a face din nou dovada solidarității dintre Italia și nucleul inițial al Micei Antante și a afirma voința neinduplicată pentru desființarea Austro-Ungariei, nu s'au mai întrunit. Curșul, evenimentelor se desfășurase astfel, în răstimp, încât soarta monarhiei habsburgice fusese hotărâtă chiar și'n cercurile cele mai temătoare de „balcanizarea“ Europei centrale.

Paternitatea legitimă a Micei Antante și rolul dlui Beneș.

Nu-i locul să înțrăm aci în amănuntele evenimentelor interne din monarhia habsburgică, premergătoare prăbușirii finale. E destul să spunem că în clipa când Austro-Ungaria semna armistițiul dela Villa Giusti (3 Noembrie 1918) — premergător armistițiului general de pe toate fronturile, — cu înaltul comandament italian, monarhia se afla de fapt la pământ și nimic n'o mai putea salva de acum înainte.

Ce a urmat, se știe. Pacea generală a consfințit sfortșările spre libertate națională ale tuturor și'n locul Austro-Ungariei Europa centrală a primit o nouă delimitare de frontiere fără pereche în istorie prin importanța modificărilor făcute.

Dacă am stăruit așa de mult asupra părții introductive a fost din

¹⁾ Un impozant material de mare valoare istorică asupra întregii mișcări a fost adunat în volumul d-lui G. Amendola sub titlul *Il Patto di Roma* publicat în 1920, editura librăriei „Voce“, Roma.

respect pentru restabilirea adevărului istoric, prea deseori falsificat până astăzi, mai ales la noi, din excesul de zel al unor politicieni fără orizont, cari se socotesc moștenitorii veseli ai unui mare bărbat politic român cum a fost, necontestat, regretatul Take Ionescu.

Din toate cele expuse, este evident că ideea Micei Antante se născuse demult printre conducătorii națiunilor oprimate din Austro-Ungaria și că „ea plana în aer“ și deci „nu trebuia să fie născocită“ — după însăși expresia dlui Beneș din interviu-ul amintit mai sus, — dar că ea avea nevoie de concretizare după constituirea și recunoașterea Statelor moștenitoare.

Neastămpărul Ungariei din intervalul de timp care a trecut dela adunarea conferinței de pace la Paris și până la semnarea tratatului de Trianon (mijlocul anului 1920) a fost, fără îndoială, elementul determinant care a rechemat la solidaritate și la prevedere pe beneficiarii victoriei aliate și ai operei de dreptate internațională săvârșită prin pacea generală.

Înțelegerea interesului comun a e istat fără discuție la toate popoarele victorioase și n'a fost nevoie de stăruința sau de argumentarea cuiva pentru a dovedi nevoia solidarității și a măsurilor de siguranță necesare, de luat, laolaltă, spre a-i împiedeca pe învinși „să redobândească prin intrigă ceea ce pierduseră prin sabie“, precum se exprima Take Ionescu în vara anului 1920. Lupta dusă în decursul războiului, contra temerilor de balcanizare ca și a formulei care pretindea că monarhia habsburgică era o necesitate politică europeană și că dacă ea n'ar fi existat ar fi trebuit inventată, îi învățase pe toți încotro aveau să-și îndrepte sfortșările pentru a-și consolida viitorul.

Este netăgăduit, însă, că inițiativa Micei Antante revine pe dea întregul dlui Beneș, ministrul de externe al Cehoslovaciei, iar meritul d-sale din acest punct de vedere apare evident din documentele diplomatice publicate până astăzi.¹⁾ Proiectul și denumirea de

¹⁾ *Cartea albă cehoslovacă* apărută la Praga, în 1923, cuprinde chiar din primele două documente, cu data de 30 Dec. 1919 și 5 Ianuarie 1920, dovada acestei inițiative adresată întâia regatului sârbo-croato-sloven, prin ministrul cehoslovac dela Paris, d. Osusky, către d. Trumbici; a doua, României, printr'o scrisoare către primul ministru de atunci, d. Vaida-Voevod, și semnată personal de d. Beneș.

„Mica Antantă“ au fost lansate în primele luni din 1920, într'un discurs pe care d. Beneș l'a rostit înainte de călătoriile d-sale la Belgrad și București. Ministrul de externe cehoslovac recunoaște că a găsit, dela început, o largă înțelegere, pentru proiectul său de alianță defensivă, și că schimbarea guvernului Vaida prin guvernul Averescu n'a împiedecat România să urmeze pe aceiași cale¹⁾. Take Ionescu i-a arătat, în calitate de ministru de externe al României, toată înțelegerea și bunăvoința, doar cu singura rezervă inițială că regretatul nostru om politic stăruia în ideea unui bloc mai mare, alcătuit din cele 5 State victorioase ale Europei răsăritene,²⁾ adică Polonia și Grecia, pe lângă Jugoslavia, România și Cehoslovacia.

Oarecare rezerve din partea României.

La 14 August 1920, Cehoslovacia a sfârșit prin a încheia alianța... defensivă cu regatul Sârbo-Croato-Sloven, dar fără participarea României, a cărei adeziune principală fusese demult câștigată.

Cine a citit documentele cehoslovace publicate atât asupra încheierii Micii Antante cât și asupra acțiunii diplomatice întreprinsă de Statele moștenitoare, împotriva celor două tentative de restaurație monarhică în Ungaria, simte con-

Scrisoarea către d. Vaida spunea, între altele: „*Tinând seamă de situația din Ungaria. cred că țările noastre au cel mai mare interes să se pună într'un tot de acord asupra problemei care ne privește și asupra primejdiilor care le amenință pe amândouă... Am discutat în destule împrejurări ideea unei colaborări naturale în privința primejdiei maghiare. Cred că a sosit momentul în care să putem pune 'n practică ideile noastre și să pregătim o temelie pentru liniștea țărilor noastre. Dl Cermak o să vă facă propuneri concrete în acest sens.. Am prevenit și guvernul jugoslav în aceeași privință și socotesc că interesele noastre sunt de acord... Jugoslavia, România și Cehoslovacia s'ar putea înțelege foarte bine ca să se garanteze reciproc împotriva primejdiei din orice parte ar veni“.*

Chiar dela 6 Febr. 1920 ministrul Cermak dela București răspundea dlui Beneș că în principiu România admitea proiectul apărării comune, dar el trebuia discutat după revenirea dlui Vaida în țară.

¹⁾ În interview-ul menționat.

²⁾ Documentul Nr. 27 din „Cartea albă“ cehoslovacă redând un memorandum dela 19 August 1920 când Take Ionescu răspunde că „*deși scopul politicii române era să se ajungă la o alianță defensivă între cele cinci State eșite din victoria comună*“, nu-i era posibil să înceapă atunci tratativele“ (pentru Mica Antantă).

stant rezerva României de a se asocia necondiționat la politica dusă împreună de cele două State slave. Într'un loc este vorba de „momentul psihologic“ apropiat pentru încheierea alianței și de asentimentul primului ministru, d. gen. Averescu, pe care le întrevădea Take Ionescu (2 Aprilie 1921),¹⁾ după cum în alte două momente (4 și 11 Aprilie 1921)²⁾ tratativele cu regele României, cu ministrul de afacerile streine și cu ministrul Palatului, N. Mișu, lasă să se întrevadă apropiata încheiere a convenției defensive pe care ministrul cehoslovac la București, d. Veverha, n'o crede sigură decât în momentul când telegrafia la Praga: „Dl Mișu este câștigat pentru proiectul de convenție și socotește încheierea ei ca un lucru deja făcut“.

Chiar dacă dedesubturi de politică internă au jucat un rol în rezervele sau șovăirile diplomatice ale României, este evident că și neîncrederea sau ostilitatea arătată de marii aliați împotriva noului organism politic internațional au contribuit la determinarea unei atitudini foarte prevăzătoare din partea noastră. Am putea spune, fără exagerare, că toți marii aliați și nu numai Italia, au văzut la început în Mica Antantă o manevră menită să scoată Statele componente de sub influența Marelui Antante. Adăugați: vechea neîncredere în politica panslavistă, susținută de atâtea capete înfierbântate dela Praga sau Belgrad, chiar după experiențele politice rusești, divergențele noastre cu regatul Sârbo-Croato-Sloven pentru Banat, cât și dorința firească de a nu proceda la nimic ce ar fi apărut drept o provocare la adresa Ungariei și i-ar fi sporit e asperarea după ocuparea Budapestei de trupele române, — și vom găsi imediat explicația atitudinii rezervată a României.

Un efect precis al acestor șovăiri sau rezerve îl vom regăsi chiar în textul însuși al convențiilor defensive încheiate de România cu cele două State vecine.

Dar după trecere de peste jumătate de an dela alianța jugoslavă-cehoslovacă, exact la data de 23 Aprilie 1921, România a încheiat prima „convenție defensivă“ cu Cehoslovacia, căreia i-a urmat, la 7 Iunie, o convenție asemănătoare cu regatul sârbo-croato-sloven.

¹⁾ Documentul Nr. 46 din „Cartea albă“

²⁾ Documentele Nr. 50 și 57 din aceeași „Carte albă“.

Astfel, cele trei națiuni, după ce și-au văzut atins țelul luptei lor comune de pe vremea războiului și consfințite, la pacea generală, revendicările lor de viață și libertate națională, au sfârșit, în 1921, prin a încheia pactul de siguranță și apărare împotriva opresorilor de eri cari sunt încă adversarii de astăzi și ar putea deveni, mâine, dușmanii cei mai necruțători.

Textul alianțelor¹⁾ și caracterul lor.

Din cele expuse, încheierea alianței dintre România, Cehoslovacia și regatul sârbo-croato-sloven ne apare ca rezultatul firesc al unei îndelungate colaborări politico-militare din trecut.

Precum s'a putut, însă, observa dela început, Mica Antantă nu s'a alcătuit printr'un singur tratat colectiv între toți participanții, ca de pildă Triplicea dinainte de război, încheiată între Germania, Austro-Ungaria și Italia, — ci a rezultat dintr'o serie de trei „convenții defensive“, cu text aproape identic și cu acelaș scop bine precizat, încheiate fiecare numai de câte două State.

Cea d'întâi a fost convenția dintre Cehoslovacia și regatul sârbo-croato-sloven, care este compusă dintr'un preambul urmat de șase articole și 'i completată printr'o convenție militară.

Preambulul afirmă dela început scopul și caracterul alianței prin fraza următoare:

„Ferm hotărâte să mențină pacea dobândită cu prețul atâtor jertfe și prevăzută prin Pactul Societății Națiunilor, precum și rânduiala stabilită prin tratatul încheiat la Trianon“ (cu Ungaria), cele două părți declară că s'au înțeles să încheie un acord defensiv. După numele delegațiilor împuterniciți la aceeașta, urmează articolele dintre care nu vom reproduce decât pe cel d'întâi arătând primejdia avută în vedere și măsura de siguranță ce s'a luat:

„*In cazul unui atac, neprovocat, din partea Ungariei împotriva uneia dintre Inaltele Părți contractante, cealaltă Parte se obligă să contribuie la apărarea Părții atacate în chipul determinat prin aranjamentul pre-*

¹⁾ Vezi A. Mousset, La Petite Entente, Paris 1923, o colecție interesantă de texte, declarații și ecouri de presă asupra constituirii organismului politic denumit „Mica Antantă“.

văzut în art. 2 din prezenta convenție“.

„Autoritățile tehnice“ competente din ambele State (precizează art. 2) vor stabili de acord modalitatea de executare a convenției, adică Statele majore respective vor redacta convenția militară anexă.

Orice alianță cu o terță putere nu va fi încheiată de una din părți fără avizul prealabil al celeilalte.

Trecem peste celelalte prevederi de amănunt fără legătură directă cu subiectul nostru.

Se înțelege dela sine că dacă România ar fi aderat pur și simplu la convenția aceasta, Mica Antantă ar fi avut, în mic, caracterul Triplicei dinainte de război.

Dar România pentru motivele de rezervă menționate, cât și pentru mai multă libertate de acțiune, pe care n'o asigură totdeauna un tratat colectiv, unde majoritatea poate exercita oarecare influență, a preferat să încheie convenții asemănătoare, aparte, de fiecare dintre aliații legați la 14 August 1920.

Astfel am avut a doua convenție defensivă, încheiată între România și Cehoslovacia, redactată aproape în aceiași termeni ca precedentă și, apoi, a treia, dintre România și regatul sârbo-croato-sloven, care a închis cercul celor trei alianțe, în câte două părți, alcătuind ciclul Mica Antantă. Într'adevăr, convenția noastră cu Cehoslovacia are același preambul introductiv, același obiectiv prevăzut prin art. 1, precum și aceiași dispoziție de convenție militară în art. 2. Singurul adaus deosebitor îl constituie textul art. 4, care nu figurează în prima convenție defensivă examinată și care spune următoarele:

„In scop de a coordona eforturile lor pacifice, cele două guverne se obligă să se sfătuiască asupra chestiilor de politică externă ce privesc raporturile lor cu Ungaria“.

Din cauza aceasta, convențiile României cuprind câte 7 articole, în loc de 6 câte sunt în convenția dintre Cehoslovacia și regatul sârbo-croato-sloven.

În sfârșit, a treia și ultima convenție din ciclul Micei Antante, cea încheiată de România cu regatul sârbo-croato-sloven, are exact același cuprins ca precedentă, cu adausul în preambul a tratatului de Neuilly (cu Bulgaria) pus alături de cel dela Trianon, precum și în adausul Bulgariei alături de Ungaria, în prevederile art. 1 și 4 ce am reproduș mai sus.

Funcționarea Micei Antante: conferințele periodice.

Dacă ne referim numai la textul precis al celor trei convenții defensive, am putea spune fără exagerare că Mica Antantă este un sistem de alianțe între trei din Statele victorioase împotriva încercărilor de revanșe din partea Ungariei sau Bulgariei, ori din partea ambelor State în acelaș timp.

Adoptând sistemul intereselor directe și imediate decurcând din tratatele de pace dela Trianon și Neuilly, a căror respectare trebuie apărată în potruva eventualelor încălcări din partea Ungariei și Bulgariei, Mica Antantă apare ca o grupare egolstă de beneficiari ai victoriei fără altă preocupare pentru problemele generale ale Europei post-belice.

Din fericire, chiar dela început autorii alianței au presimțit insuficiența aparentă și au căutat s'o remedieze prin sistemul conferințelor periodice, așa cum rezultă din art. 4 al celor din urmă două convenții examinate. Regretatul Take Ionescu, după semnarea ultimei convenții cu Iugoslavia, exprima, la Belgrad, dorința, către un ziarist, ca Mica Antantă, menținându-se la sistemul intereselor directe, să ajungă, totuș, la o formulă care să înglobeze și interesele indirecte, dar generale, ale tuturor popoarelor victorioase.

Într'adevăr, conferințele periodice, din șase 'n șase luni, — cu excepția celei din urmă care a întârziat mai mult,¹⁾ — au ajuns să extindă cadrul preocupărilor Micei Antante la toate problemele politice europene, înglobând implicit interesele obștești ale tuturor învingătorilor. Fiind, la început, menite să evite spărturile de alianță și să nu ofere joc liber intrigilor dușmane între aliați, conferințele acestea periodice, adevărate consfătuiri prietenești dela cas la cas, au ajuns să extindă cadrul de preocupări al Micei Antante și să-i intensifice acțiunea diplomatică în concertul european, fără să-i slăbească baza inițială limitată. Dimpotrivă chiar, după fiecare nouă conferință, afirmarea perfecte solidarități și a acordului unanim prin care se iau

1) Penultima s'a ținut la Praga în zilele de 11—12 Iulie 1924, iar ultima la București, 10—12 Mai 1925, întârziată din cauza alegerilor generale din Iugoslavia și a discuțiilor dela Geneva în sânul Consiliului S. N., unde d. Beneș era reținut de chestia protocolului de arbitraj.

hotărârile și se stabilesc directivele de acțiune unitară, nu face decât să consolideze alianțele inițiale. Hotărârile Micei Antante capătă, astfel, un imens prestigiu moral căci ele nu mai rezultă din obligațiile anterioare ale unui tratat vechiu și 'n parte slăbit sub acțiunea permanentă a evenimentelor și a dezvoltării vieții internaționale, ci sunt, oarecum, obiectivul unor alianțe mereu reînnoite, cu prilejul fiecărei conferințe, iar obligațiile luate în mod unanim, dela cas la cas, prezintă o putere de acțiune incomparabil superioară.

Lipsa unui singur text unitar de alianță, înglobând pe toți membrii laolaltă, în aceiași obligație formală, — lipsă care părea în ochii multora că ar însemna o slăbiciune constitutivă pentru gruparea Micei Antante, devine, astfel, tot mai mult puterea firească a organismului pacific, suplu, evolutiv și respectuos de libertatea fiecărui membru, în toate împrejurările.

Ceea ce pare neînțeles este foarte simplu și firesc.

Tocmai din acest caracter specific al Micei Antante decurge o permanentă lipsă de înțelegere când nu este deadreptul rea credință, din partea adversarilor Micei Antante.

Aproape că n'a fost conferință până astăzi care să nu fi dat loc la tot felul de versiuni despre gravele neînțelegeri isbucnite între aliați, după cum, la fiecare nouă conferință, s'au anunțat mereu noi adeziuni de State ce nu s'au confirmat nici până astăzi.

Realitatea foarte simplă, precum am arătat-o, ne spune că bazele Micei Antante sunt limitate la convențiile în vigoare, între Statele semnatare, iar toate acțiunile pacifice întreprinse până astăzi, în afară de cadrul propriu zis al alianțelor, s'au făcut în sensul formulei despre interesele indirecte dar generale ale tuturor aliaților, bine înțeles după prealabilele consfătuiri unde „identitatea de interese și de vederi“ între toți trei aliații a fost perfectă.

Sub condiția aceasta, a acordului unanim, în orice problemă politică europeană, Mica Antantă a acționat și va acționa mereu cu succes și cu folos, pentru cauza păcii, deși, poate, adesea, a depășit cadrul limitat al convențiilor de bază.

În acest sens, dl. Beneș avea dreptate să spună despre aceste conferințe periodice ale Micei Antante că, „valorează mai mult decât

un tratat de alianță“. Am adăuga pentru precizarea ideii, că fiecare conferință, prin hotărârile luate după discuții și cu acordul tuturor, valorează cât un tratat nou de alianță făcut special în vederea scopului urmărit prin acele hotărâri. Succesele obținute în adunările

dela Geneva ale Societății Națiunilor, în chestia controlului financiar și militar asupra Ungariei, în problema generală a reparațiilor la Londra, în materia dezarmării, siguranței și alianțelor regionale, pentru a nu enumera decât exemplele cele mai cunoscute, sunt atâtea dovezi

în sensul afirmațiilor de mai sus. Mica Antantă de câte ori a intervenit ca un bloc unitar și solidar a obținut rezultate pe care nici unul dintre membrii componenți nu le-ar fi putut dobândi prin acțiunea lui proprie, dar izolată.

N. Dașcorici

INDIVIDUALUL ÎN FUNCȚIUNE DE SOCIAL

Multiplicitatea înfățișărilor pe cari le ia societatea pe măsură ce-și dezvoltă structura sub puterea agenților tot mai numeroși ai progresului, în domeniul spiritual duce la o vădită unitate. S'ar părea că am fi cel puțin în fața unei antinomii, dacă nu ne-am aștepta chiar la un categoric efect de negațiune. Formula de progres a lui Spencer este verificată: umanitatea s'a dezvoltat, parcurgând un drum foarte lung, dela omogenitate confuză la eterogenitate coordonată. Cu cât ne adâncim în trecutul societăților, cu atât și orizontul lor intelectual a fost mai redus, idealurile mai mărginite, influența puterilor oarbe mai mare, confuzia mai adâncă. În proporția în care însă s'a întărit examenul critic al oamenilor în fața puterilor naturii și a autorităților lumești vremelnice, cu atât s'a înstăpânit într'un grad tot mai întins cercul de lumină al minții umane. Câte zeci de mii de ani n'au guvernat puterile mistice, până ce s'a desvăluit zădărnica mirajului lor! Indeosebi Orientul a rămas până astăzi sclavul forțelor oculte, negăsindu-și razimul de inteligență care să-l scoată de sub cârmuirea fatalității. Se mai menține faza de pură imaginație și emotivitate sentimentală ce nu îngăduie calculul rece în direcționarea vieții și încrederea în facultățile omenesti, mai persistă ordinea supranaturală cu întregul cortegiu de consecințe ce condamnă milioane de vieți la pasivitate și autoflagelare. Uniformitatea aspectelor Orientului și stagnarea profundă a vieții sale morale și materiale este pentru noi dovada că formula spenceriană este acceptabilă. Marele scriitor rus Gorki de altfel prinde într'un mod clasic distincțiile dintre Orient și Occident: „Orientul, cum se știe — scrie el — este țara unde predomină principiile emotive, sentimentale asupra principiilor intelectuale și raționale; el preferă speculația față de studiul experimental și dogma metafizică față de ipoteza științifică. Europeanul este directorul și stăpânul cugetării sale; omul din Orient este servitorul și sclavul imaginației sale. Acest om antic a fost creatorul celor mai multe religii, fondatorul cel mai sombru al metafizicelor; el simte, însă nu cercetează, și capacitatea sa de a traduce experiența sa în formule științifice este aproape nulă“.¹⁾

N'am putea totuși spune că Orientul s'a susținut cu totul legilor de evoluție universală. S'au operat și acolo transformări, însă într'un mod foarte încet. Tardivitatea reformelor a înțelenit spiritul orientului în forme de cultură ce dăinuiesc încă. Totuși în toate resorturile vieții sociale s'au produs schimbări: în proprietatea fonciară, familie, organizațiile tribale și regimul religios. Inceputurile vieții de societate au avut loc deodată cu cântecele de moarte, debitul cultului strămoșilor, cu animismul, totemismul, fetișismul

și miturile.²⁾ Migrările³⁾ au dezvoltat spiritul de întreprindere, virtutea războinică, ce au dus la o esențială distanțare a sexelor subalternizând cu totul femeia și pregătind epoca patronimică. Societatea s'a încheșat în organisme tot mai complexe, în clanuri, triburi și apoi cetăți. Dar să ne oprim nișel asupra evoluției credinței. Numărul fetișilor a trebuit să fi fost imens de mare la început. Prin repetițiunea întâmplărilor omul și-a dat apoi tot mai mult seama de realități, explicându-și cauzele fenomenelor. Dela o vreme se practica un adevărat comerț cu idolii. Intre Meca și Caba erau de pildă nu mai puțin decât 360 de idoli susținuți de tribul viclenilor coreișiți, cari reușiau grație idolilor să-și asigure imense averi dela celelalte triburi arabe ce veniau în pelerinaj în fiecare an.⁴⁾ Deja înainte de proclamarea Islamului fetișismul era în plină decadentă. Mohamed a dus lupta acerbă împotriva idolilor cărora le-a dat lovitura de grație proclamând unitatea unui Dumnexeu și înfierând politeismul dominant, discreditat și în stare de disoluție.⁵⁾ Monoteizarea credinței este o culminație de reformă, de progres de o însemnătate epocală. Cum a fost posibilă individualizarea credinței? Prin sporul de conștiință al mulțimilor, prin afirmarea voinței luminate asupra erorilor. Raționalismul a venit în sprijinul omului și a atacat misticismul. Prin proclamarea universalismului s'au dat posibilități de mișcare mai mare, de penetrațiune între clasele sociale, de expresiune a curajului, de nivelare și de egalizare a condițiilor economice. Iată că dăm de ideea egalității, ce a constituit dinamismul reformelor peste veacuri până în ceasul de față și nu-și va pierde din efect încă multă vreme de aci înainte. Individualul n'a putut să se ivească decât deodată cu un nucleu de viață socială. El este condiționat de social.

Înainte de a ne amesteca în marea dispută actuală dintre liberalism, socialism și solidarism, curente ce-și au concepția filosofică bine distinctă ca și doctrina economică, ne permitem a face o expunere mai lungă asupra tipurilor de societate în diverse timpuri și la mai multe popoare, pentru ca să înțelegem tragerea unor concluziuni răzimate pe o argumentație cât mai solidă.

Vrem să ajutăm progresul, năzuim către o lume mai bună? S'a făcut atâtea experiență, a curs un generos fluviu de gândire din vremuri bătrâne, încât primim atâtea lucruri deagata dela înaintași. Ne rămâne aplicarea la împrejurările specifice din vremea noastră. Regretăm că astăzi este o imposibilitate să epuizezi tot ce s'a scris chiar și numai într'o problemă mică.

²⁾ Ludvig Stein: *La question sociale au point de vue philosophique*. Paris, Alcan 1900, pp. 65 - 67.

³⁾ Vasile Conta: *Opere Complete*, București, C. Sfetea ed. II. pp. 294 - 313.

⁴⁾ Ed. Montet: *L' Islam*, Paris, Payot 1923 p. 9.

⁵⁾ O. c. p. 15.

¹⁾ M. Gorki: *Ecrits de Révolution*, Paris 1922, p. 40.

Nu poate fi însă de prisos o actualizare a moștenirilor trecute, o contribuție ori cât de modestă la clarificarea stărilor contemporane. Ziaristul stă în bătaia tuturor curentelor, inteligențelor, tendințelor. Cunoaște deci oamenii și societatea. Inzestrat cu un spirit eclectic el poate fi de un oarecare folos practic în vederea ameliorărilor sociale viitoare.

Intensificarea socialului provoacă o serie întreagă de revoluționări interioare. Socialul a crescut prin migrări, cuceriri, asimilări, amestecuri de rase și clase, prin experiență, prin cunoștință. Și cu cât s'au înmulțit exigențele, cu atât a fost nevoie de capacități speciale, de abilități tehnice diferite pentru a obține succes.⁶⁾ În sensul legii de corelație și reciprocitate cauzală fenomenele sociale au o înălțare logică și anume sociologul Gaston Richard stabilește patru grupuri de manifestațiuni de cauzalitate reciprocă: dubla acțiune a constituției generale și normale a individului asupra societății și a societății asupra individului; interacțiunea mai limitată ce se stabilește între activitatea economică și ansamblul estetic și intelectual; interacțiunea activității industriale și tehnice, și a disciplinei sociale reprezentate prin drept și mo-

ravuri; „și o corelație mai strânsă a moravurilor și instituțiilor între ele.”) Se vede tendința sociologului de a forța un compromis între teoria liberului arbitru și între determinism. O conciliere preconizată de Montesquieu, Fouillée, Guyau, Bourgeois. Este o concesivă generoasă ce se face individului, cu toate că numai parțială, căci Richard se completează într'altă pagină precizând că abia când nevoile de ordin inferior sunt satisfăcute, numai atunci tendințele intelectuale și estetice devin active și exigente (p. 65).

Abia după ce ideea de egalitate și-a făcut efectul complet, a deschis căile de fuzionare între clasele sociale, a creat condițiuni economice menite să dea avânt vieții spirituale, se înfiripă acea lume medie tihnită când pot să strălucească în lumină zilei toate capacitățile sufletești și să se nască toate virtuțile cetățenești. Se formează o colectivitate capabilă de toate elanurile. Nu mai există poluri opuse: între o minoritate ce se scaldă în lux și bogăție și între o mulțime flămândă și disperată. Un curent saltă în sus masele ce se afirmă în individualități tot mai multe ciuntindu-se puterea celor de sus printr'un curent ce lucrează în sens invers. Socialul individualizează.

Ion Clopoșel

⁶⁾ Gaston Richard: *La sociologie générale et les lois sociologiques*. Paris, Doin 1912, p. 66.

⁷⁾ O. c.; p. 63.

PROBLEMA CULTURII

„LIPSURI CULTURALE?”

I.

Cu d. Cezar Petrescu, poetul, se poate sta de vorbă, în liniște și cu încredințarea că vorbești cu un om de înțeles.

După D-Sa, în *Cuvântul literar și artistic* din acest an (no. 17), cultura națională, pentru a înainta mai energic, are nevoie de următoarele mijloace, înșirate și aici în ordinea d-lui Cezar Petrescu:

1. Intreținerea unei publicații duminicale pentru popor (felul: I. Moța, ori S. Mehedinți, ori M. Sădoveanu și A. Gorovei).

2. Editarea la îndemâna tuturor a clasicii români și a scriitorilor în viață accesibili publicului mare.

3. Tipărirea unei „Români pitorești,” pentru familii.

4. O istorie a trecutului românesc, cu erudiție turnată în formă literară.

5. O antologie de scriitori români pentru școlile de adulți.

6. O enciclopedie română, ca operă monumentală de cultură a timpului.

7. Câteva albume de pictori români.

8. Două almanahuri, unul pentru popor, altul pentru cetitori culti.

Cele opt puncte le-ar realiza o ființă foarte onorabilă în teorie: Statul, cu oarecari „jertfe bugetare.” Statul ar face apel la „forțele cul-

turale-reale, indiferent în ce partid politic sunt înrolate, ori neînrolate în nici un partid,” pentru ca acele forțe să nu rămâie și pe mai departe, tot mai departe — „puteri nefolosite.”

Cultura ar fi asigurată!

Intâia întrebare: *Care cultură?*, cea de până acum? Este evident că nu numai cea de până acum, ci și alta; dar, totuși, în precumpănire, cea de până acum, fiindcă: d. C. P. cere: clasici (ce i-am avut), o geografie și o istorie (ce le-am avut), antologii (le-am avut) — deci pe acestea le cere 'n forme mai culturale decât cele de până acum; iar din cultura care e 'n pornire, vine, d. C. P. cere: o enciclopedie (căci a lui Diaconovici nu fusese de mare ispravă), o publicație săptămânală obiectivă, două almanahuri anuale și albume cu reproduceri de artă românească.

Se pare că și acestea sunt idei ale timpului, deoarece vedem că, de ex., albumul Luchian l-a tipărit „Cultura națională,” care va tipări și pe Grigorescu; dar vorba este ca să se răspândească și cunoștința altora, ca tot ce-i bun să fie reprodus, acesta-i noul cerut d. C. P. Despre un almanah se discută mereu la „Astra,” unde se găesc, însă, și oameni cari par că habar

nu au despre ce însemnătate au avut almanahurile în istoria tuturor popoarelor europene și, deci, mai având în vedere și flegma regional-ardelenească, nu s'au prea încălzit până acum pentru o idee excelentă. Se adoage, la d. C. P., să fie două almanahuri: Bine! Iar despre enciclopedie, înaintea amicului E. Filotti, citat de amicul său d. C. P., a vorbit d. C. Rădulescu-Motru, în Academia română, în discursul său de recepție; Enciclopedia, pentru colegul C. Rădulescu-Motru, este abecedarul culturei; dacă n'o avem, rămânem, deci, înainte de epoca abecedarului! Este, așadar, evident că avem în față-ne idei ale timpului, că ele pătrund și în lumea gazetarilor și literaților, cărora, dacă le vor susține cu căldură și statornicie, le vor datorii o bună parte din realizarea lor. Nu se poate ca ceea ce timpul cere inexorabil să nu se 'mplinească!

Dar timpul își cere numai opera?, ori voește să se vază și pe sine în operă? Aici se ivește o chestiune mare, până la aprecierea corectă a căreia se cere oarecare filosofie a istoriei; nu multă, Doamne apără, pentru că s'ar supăra ceata ignoranților; dar ceva, ceva, totuși. —

Aș zice cam așa: Trăia odată un mare istoric, care nu a făcut politică, dar a scris politică; care a colindat lumea numai ca să studieze arhivele, nu să facă politică; care a fost dascălul celui mai mare

Român din veacul XIX, dascălul lui Mihail Kogălniceanu: și îl chema *Leopold von Ranke*. Iată, acela înțelegea bine ce are să caute istoricul în epocile ce studiază și — deci — scriitorul *actual* în epoca *actuală*, în epoca *sa*. Și unul și altul au să caute *tendințele* epocilor. Tendințele sunt ideile. Căci, zicea Ranke: „Prin idei *conducătoare* eu pot înțelege numai tendințele *dominante* ale fiecărui veac.“ Tendințele acestea pot să fie numai descrise . . . Sau: „În fiecare epocă a omenirii se exprimă o anumite *mare tendință*, și *progresul* se întemeiază pe faptul că o anumite *mişcare a spiritului omenesc* se întrupează în fiecare perioadă, care scoate la iveală, când o tendință, când alta, manifestându-se în mod propriu în progres.“ Sau, în comentariul lui Ottokar Lorenz (care mi-a fost și mie un prețuit profesor): „Ideile lui Ranke sunt numai potențele istorice care sunt evidente în faptele și în acțiunile oamenilor.“

Care ne sunt, însă, *oamenii* noștri, despre care să fim *de acord* că întrupează tendințele actuale ale neamului nostru? Care sunt *faptele și acțiunile* lor în raport cu ale neamului sau cu sentimentul său de aprobare ori des aprobare? *Care-i tendința dominantă a veacului nostru românesc* și întrucât ne-dominantele, existente împrejur, se resimt de monarhismul celei dominante? Și anume, clar de tot, că 'ntr'o partițiune de exercițiu logic: Tendința *cutare* o slujesc d-nii: *cutare, cutare, cutare* . . . Cu alte vorbe: Cine-s facilele culturale în drumul neamului? Și, după aceea, ele înșile în ce raport s'au mai pus cu *cultura modernă-mondială*, pentruca să fim siguri că ne conduc de acord și cu câștigurile sigure, fericitoare ale cugetărei și experienței lumii? Pentrucă niște proști Abderiți, care să nu vază mai departe de granițele 'n care le cresc: grâul și zarzavatul, oile și măgarii și se mai mișcă și câte-o moară de vânt — nu mai primim a fi. *Cine face*, deci, *sinteza națională-mondială*?

Enciclopedia ce o cere d. C. P. numai din astfel de regiuni ar putea să ne vie — cu drept la recunoștință și la golirea de tună voie și a pungilor modeste chiar.

În acea regiune ar fi centrul propulsiv. — *Nu îl văd alcătuit.*

În acea regiune ar fi buna înțelegere, care să-i dea unei opere comune entuziasmul de-a fi scrisă cu foc și cu răbdare și, mai ales,

cu neslăbită conștiință că prin ea se făurește o bucată trainică din viitorul națiunii. *Nu văd nici înțelegerea*, de-a cărei risipire aproape frivolă o ciudată aplecare spre deprecieri reciproce a îngrijit încă de mult —, probă istoria neterminabilă a certurilor literare, a „criticei“ românești. Este acum, în 1925, 28 Aprilie, *altfel?* *Nu văd*, repetez, *nici înțelegerea*, ceea ce însemnează că în însași pătura cu carte, dela care d. C. P. așteaptă minunea, nu există *tari* moduri simile de-a simți tendințele epocii, nu există o identică apreciere a lor și din contră — concluzie necesară — există nu irațional, care trebuie să fie de două naturi: și sentimental, și acultural, care-și vîră codița sa 'n treburi bune, ca odată, în fantasmagorie populară, diavolul.

Resumând felul meu de vedere, aș putea zice: Trebuie lucrat ca ceice vor făuri, ceice vor fi *meniți* (nu simplu aleși de cineva, într'un zori de zi și într'un cabinet oarecare), cei meniți să făurească bazele culturale ale viitorului, să fie un pumn omogen de oameni, ba nu, de *barbați* gata de jertfă și conștiinți că trăesc în veacul — aeroplanelor, barbați care să garanteze triumful tendențelor epocii noastre.

Găsi-vom printre noi inimile acestea? —

Deși vorba se lungește, fac loc unei intercalări instructive, după care voiu reveni la materia articolului de față. Este, însă, vorba despre o enciclopedie și aș dori ca publicul să simțā ce oameni avu enciclopedia franceză, aceea, cea mare, din veacul revoluției. Și scriu deci după Hendrik van Loon: „Marichisul de Condorcet a fost unul dintre caracterele cele mai nobile în mica ceată de entusiaști cinstiți, care erau răzpunzători de izbucnirea mării revoluții franceze. Viața sa și-o consacrase săracilor și nenoroșiților. El a fost unul dintre colaboratorii lui d'Alembert și Diderot, când aceștia își scriseră faimoasa lor *enciclopedie*. În primii ani ai revoluției el a fost, în Convent, conducătorul aripei moderate.

— Toleranța sa, prietinoșia sa, puternica sa minte sănătoasă îl făcură suspect, când trădarea regelui și a partidului Curței dete radicalilor extremi prilejul să aresteze guvernul și să omoare pe dușmanii lor. Condorcet fu declarat „*hors de loi*“ sau proscris; acum viața lui era la dispoziția oricărui adevărat patriot. Cu propriu pericol amicii săi voiră să-l ascunză. Condorcet a refuzat această jertfă. El fugi, voind să ajungă la cuibul său; acolo putea fi în siguranță. După trei nopți petrecute sub cerul liber, rănit și sângerând, ajunsese într'o crăsmă și ceru ceva de mâncare. Țăraniii bănuitori îi făcură o perchiziție și găsiră 'n buzunarul său un exemplar din poetul roman Horațiu. Aceasta le-a fost dovada că prizonierul lor era un om de fină educație și că nu avea ce să caute pe drumuri într'un timp, în care fiecare om cult era privit ca dușman al statului revoluționar. Ei arestară pe Condorcet, îl legară, îi puseră un căluș în gură și-l aruncară în închisoarea satului; dar când dimineața sosiră soldații, să-l târască la Paris, să-i taie capul, — Condorcet era mort. — *Barbatul* acesta, care dase tot și nu primise nimic, avea deplin motiv să desepereze de genul uman. Dar el a scris câteva rînduri, care astăzi au aceeași valoare ca și acum o sută și treizeci de ani: „Natura nu a pus nici-o margine speranțelor noastre; și neamul omenesc, care acum și-a rupt lanțurile și calcă cu pași siguri pe calea adevărului, virtuței și fericirii, ofere filosofului o priveliște care-l mîngăie de erorile, de crimele și de nedreptățile care tot mai pătează încă, tot mai întristează pămîntul nostru.“ — Lumea, acum, a trecut printr'o mare de jale plină de chinuri, față de care revoluțiunea franceză pare numai o picătură. Sguduirea a rupt și ultimele columne slabe ale templului speranței, în care se refugiaseră milioane de oameni. Ei cântaseră un imn *progresului*, dar după rugăciunile lor de pace urmă o căsăpie de patru ani. — Și acum oamenii se

Interesant: O nouă speranță costă 2 lei.

Azi totul se cumpără până chiar și speranțele, nădejțile. Nu-i de ajuns să spui: Sper că am să câștig una sută de mii de Lei. Trebuie chiar să cumperi câteva speranțe. Dacă îți cumperi 5, 10, 20 de Bilete ale Loteriei Sindicatului Presei Române a 2 Lei Biletul, nu faci altceva decât cumperi câteva speranțe că la 16 August 1925, vei putea într'adevăr câștiga unul din cele 5400 câștiguri în bani de sute de mii de Lei. Comandați dar asemenea Bilete de Loterie, câte 10 sau 20 bucăți a Lei 2 trimetând banii la Agenția de Publicitate Rudolf Mosse, Cluj, Str. Regina Maria 37, sub „Loteria Presei“.

'ntrebă: De munca noastră, de chinul nostru mai sunt vrednice ființele care nu au trecut încă peste stadiul de oameni ai peșterilor? — Există numai un răspuns. Răspunsul este: *Da.* — Războiul mondial nu a însemnat sfârșitul lucrurilor. Din contra, *el a deschis o epocă nouă.*"

Acesta-i glasul istoricului cu toate fibrele inimei sale la loc și încordate adecuat epocii — *nouă, tendințelor* epocii nouă, *ideilor* epocii nouă. Acesta-i un glas, dar, în felul său, aș putea să citez și-al doilea, și-al treilea, și-al mîielea, care să răsune de-aceeași convingere, că și în noua epocă în care am intrat sunt idei de bine, care trebuiesc culese și pentru cultura română, care ar trebui să strălucească și în . . . enciclopedia ce-o vreau d-nii C. Rădulescu-Motru, C. P. și alții. —

Acum cred că am lămurit mai bine ce înțelegeam prin cuvântul —

anterior intercalării de pre Condorcet — despre pactul între cultura română rămasă din trecut și addendele moderne, de care ea are urgentă nevoie.

Almanahurile, cele două — dar pentru ce numai două, când este evident că breslele de oameni care au nevoie de ele sunt mult mai multe decât două? — almanahurile s'ar scrie în acelaș spirit anti-abderitic, deci larg, cu zarea nouă văzută limpede. Tot așa s'ar scrie și publicația săptămînală, deosebinduse de altele prin bogăție și prin lipsa totală a tonului critic-polemic aspru, deci prin productivitate, prin aruncări și rearuncări de semințe, semințe și iarăși semințe alese. Ca și optimismul lui Condorcet, optimismul celorce s'ar angaja la producerea noilor mijloace de cultură română nu ar trebui să sufere nici o umbră din partea descurajării.

(Va urma)

G. Bogdan-Duică

ACTUALITĂȚI

O LUCRARE DE IMPORTANȚĂ SOCIALĂ ȘI POLITICĂ

Di Horia P. Petrescu, secretarul literar substituit al Asociației culturale „Astra”, în un volum de 164 pagini, intitulat „Se întreabă mîntea sănătoasă” . . . adună . . . de aproape 5 ani — cu scrupulozitatea-i cunoscută, numeroase, și diferite opinii, date și statistici, cari arată până unde poate duce orbirea judecăței anumitor conducători de presă în otrăvirea opiniei publice și mai ales a oamenilor politici cari au jucat un rol mai însemnat în provocarea recentului războiu mondial.

Această lucrare atât de bogată în citații, nu ar trebui poate să lipsească de pe masa sociologilor și politicianilor me-niți prin situația lor, să lucreze după anumite idealuri și în conformitate cu adevăratele legi sociale și morale cari alcătuiesc binele comun.

Precum reesă din subiect, autorul analizând cele zise și scrise de numeroase personalități din diferite țări, cu privire la ivirea conflictului armat prin care am trecut, și face un apel la mîntea sănătoasă, adică la întregul cortegiu de operațiuni intelectuale, din care face parte în primul rând: judecata și rațiunea, punându-și întrebarea:

Ce ar zice mîntea sănătoasă a cuiva, care la cunoștință de declarațiile atător conducători de seamă (Francezi, Italiani, Englezi, Americani, Cehi, Norvegieni, Români, Germani), declarații identice cu acele ale unor conducători Austro-Ungari cu privire la asuprirea naționalităților din fosta monarhie Austro-Ungară?

Era nevoie oare de atâtea arestări, martirizări și lupte cu atâtea morți, invalizi, și orfani pentru a se ajunge la o bună înțelegere între naționalități? „Era nevoie de atâtea pierderi de valori fizice și sufletești pentru a ne învăța că este o crimă a crimelor, să perseverezi, în sis-

temul de opresiune, precum a fost în fosta monarhie Austro-ungară?”

Negreșit aceeași întrebare noi ne-am putea-o pune (alții poate au și pus-o), față de toate conflictele din trecut, conflicte interne sau externe ce priveau indivizi, societăți, secte, caste, neamuri, rase, etc. și de pe urma cărora a curs — cum numește autorul — mult sânge nevinovat. Răspunsul pe care îl dă savantul psiholog Gustave le Bon că „Sentimentele se influențează de sentimente și nu de argumentele rațiunii”, nu mulțumește pe autor, care se întreabă cu drept cuvânt: nu mergem oare spre prăpastie, dacă argumentele raționale nu ar constrânge sentimentele la marginele puținței?”

Până vom putea culege însă efectele unei bune educații a sentimentelor, trebuie să recunoaștem că întreaga omenire dela apariția ei pe pământ nu a fost călăuzită de cât foarte puțin prin judecată și raționament.

Toate paginile de istorie care exprimă mîreșia vieții anumitor indivizi, secte, neamuri etc, nu reprezintă de cât sforțările sentimentale ale acelor indivizi, secte sau popoare.

A fost, există, și va exista încă poate mult timp, în noi ca și între asociațiile de oameni, acel proces de supraiație dintre ideile supuse judecăței și acele supuse variatelor grade de sentimente și instincte.

Voința noastră este — precum știm, — aproape roabă sentimentelor și instinctelor, și destul de șovăelnică judecăței și rațiunii. Aceia ce s'ar părea mai curios (dar cu toate acesta este foarte adevărat), e faptul că noi cari cu judecata recunoaștem, comparăm, erarhizăm, clasăm valoarea diferitelor sentimente și consecințele lor; exteriorizăm mai întâi prin acte pe acele ce se înrudesc mai mult

sau sunt mai apropiate persoanei noastre.

Care părinte judecă drept și fără asprime sancțiunea dată de un educator nepărtinitor copilului său iubit?

Care este acel ce din sentiment (patern sau matern) nu-și ajută copilul, chiar când săvârșește acte contrarii bunei morale și pe care chiar mîntea sau judecata sănătoasă de părinte le condamnă?

Care profesionist nu privește o chestiune socială prin sentimentul breslei sale?

Câți oameni politici privesc astăzi fără patimă actele partidului opus?

Care om de stat nu vede chestiunile umane sau internaționale prin prizma sentimentului național etc.?

Și dacă din factorul intern al fiecărui din noi se desprind (când este vorba de execuție) acele sentimente ce sunt mai apropiate (în primul loc cele personale, apoi de familie, de profesie, de neam, rasă, umane) și ele îmboldesc voința noastră la anumite acte, lăsând în urmă sau chiar în umbră, actele pentru aplicarea cărora ar pleda o judecată sănătoasă, înțelegem ușor motivele cari au putut îndemna pe toți cei citați (și câți vor fi încă) în lucrarea dlui Horia P. Petrescu, să spună în anumite împrejurări ceiaze nu trebuia să spună, sau să facă ceiaze le dicta mîntea sănătoasă să nu facă.

Este drept că adevăratul caracter sau mai bine zis adevărata superioritate a unui om față de celalt, s'ar putea măsura — în viața de toate zilele —, tocmai prin puterea voinței de a ști să-și înfrîneze tendințele sau sentimentele înăscute sau dobândite, supunându-le controlului judecăței și rațiunii?

Câți însă o pot face?

Și apoi conducătorii politici chiar dacă ar eși triumfători în lupta cu ei înșiși, pot oare triumfa în lupta cu tendințele, mulțimei a căror interese le reprezintă?

Și apoi judecata și raționamentul care aduce anumite prevederi omului de stat avantajoase statului său, pot ele apărea tot de avantajoase simplului cetățean sau cetățenilor cari nu au vederile înalte și largi?

Până când deci lupta în natură rămâne creată prin însăși existența viețuitoarelor și oamenilor și ea este condusă de instincte și sentimente; până când interesele cari țin legate indivizii și popoarele unii de alții (interdependența economică, politică, financiară, etc.) vor întâlni oamenii cu concepții diferite de viață, cu constituții mintale diverse, cu limbă, obiceiuri, datorie, tradiție și credințe variate, cu alte impresii, percepții și sentimente, cari măresc asperitățile și antipatiile, împingându-le spre conflicte; până când individul ca și mulțimea nu va fi educată în înțelesul de a cunoaște pe de o parte chestiunile sociale și politice, putând singur compara valoarea și erarhiza sentimentele ce le însoțesc; până atunci conducătorii și condușii de mâine nu vor lucra, și nu vor acționa în viitor de cât ca și acei din trecut. Logica și judecata nu vor avea loc de cât numai în laboratoarele creatoare de idei sau de teorii, care urmează mai târziu să fie aplicate și cine știe cum?!

Să ne resemnăm oare perseverând pe această cale?

De sigur că nu.

Și în concluzii mă unesc cu simpaticul literat al Ardealului dl Horia P. Petrescu, susținând că, alături de o cultură gene-

rală în sensul desvoltării conștiinței cetățenești și umane, în sensul științificării relațiilor noastre externe, știința bazată pe sinceritate, adevăr și încredere reciprocă; se impune și o educație generală a instinctelor și sentimentelor noastre în înțelesul de a exterioriza prin acte în primul loc sentimentele umane și apoi scoborându-ne treptat până la cele individuale.

Numai o astfel de instrucție și educație universală, poate duce într'un viitor mai depărtat la o înțelegere dintre

oameni, la faptul că ei pot colabora împreună, luând din natură tot ce le trebuie fără a fi nevoe să ajungă la conflictele armate.

Lucrarea domnului Horia P. Petrescu este deci sub acest raport, una din bunele cărămizi ce se poate așeza la edificiul măreț pe care caută să-l construiască atât de mulți și prețioși ideologi din societatea, care nutrește atâtea speranțe pentru viitor: „Liga Națiunilor.”

Dr. G. Preda

—X—X—X—

DISCUȚII LITERARE

UN TEXT DESPRE MOȚI

Intr'o revistă de mare importanță — *Grai și suflet*, revista „Institutului de filologie și folklor”, din București, publicată de d. Ovid Densușanu —, la ale cărei trei fascicule voi reveni într'o notiță de amănunte, d. Tache Papahagi publică notele sale *Cercetări în munții apuseni*; și ajunge a vorbi și despre târgul de fete de pe *Călineasa și Găina*. D-Sa face observarea: „Niciodată însă nu a existat vre-o tendință care să poată motiva denumirea ce li s'a dat, și anume *târg de fete*.”

Mi-aduc aminte ce indignat eră Aurel Mureșianu, când vorbiă (ba, mi se pare și scriă, pe la 1885) despre cartea d-lui I. Slavici *Die Rumänen* etc., în care se află descris și târgul de fete de pe Găina. „Auzi, să ne recomande așa Europei!” Etnografia nu eră specialitatea lui Aurel Mureșian.

Dar să ne oprim la — târgul de fete.

Cunosc un text vechiu (1818), pe cât știu necunoscut folkloriștilor români, text care confirmă — „târgul.”

In: *Acta litteraria musei nationalis Hungarici. Tomus I. Budae, MDCCCXVIII*, în lucrarea l. i. Iac. Ferdin. Müller de Brassó: *Geographisch-historisch-geognostisch-ortogonostische Beschreibung des Rézbányer K. K. Kupfer, Bley, Silber, und Goldbergwerks, und dessen Gegend in Biharar Comitāt* etc., într'o notă la pagina 329, se găsește notița:

„Eadem orientalis pars montis memorabilem habet planitiem, incredibili copia caprarum refertam, a Valachis *Kalinásza* dictam, in qua festo S. Petri nundinas viduarum, et virginum celebrant, ab Hungaris Leány-Vásár, nominatas, quales etiam in Comitatu Zemplinien si frequentari a Ruthenis Ant. Szirmay in *Notit. Zemplinien*. pag.

53 notat. Huc parentes nuptui locandas filias adducunt, vaccas, oves, capras, setigeros, et quae titulo dotis dare volun', secum aduehant, et procos e pectant; cremato temulentis sponsalia stipulatione manuum contrahunt, per Popam illico copulantur, et abscedunt.”

La târg se ducea -zestrea; se așteptau peșitorii (*procos*); se 'nvoiau; și popa cunună pe loc (*illico*); și plecau.

Primitiv? Ce are a face!

Și alte stări erau primitive la Moți și Bihoreni. Probă, același martor care continuă:

„Magistratibus diligenter vigilantibus, nunc tantum clam accolae montani, quos *Mócz* vocant, conuenire solent. Alii horum ex lignis diuersi generis utensilia non inconcinna fabricant, et ad nundinas hebdomadales vicinorum Hungariae, et Transilvaniae oppidorum in equis deferunt, annonamque inde reportant: alii alendis, pascendis, et custodiendis pecudibus alimenta vitae quaerunt. A ceteris Valachis se vestitu, ex morum feritate distingunt, caput integre tondent, duntaxat aliquot pilos longiores, in nodum torquent, qui e fronte pone sinistrum oculum pendent, passim barba hirsuti sunt, tegumento capitis seruit mitra, quae ex pelle ouina, vel caprina consuta est, corpus breui tunica e eadem pelle tegunt, et latiore loro constringunt, plerique etiam ascopteram ex humero defluentem, cum primis Pastores, addunt: caligas gestant longas panni crudissimi, quem ex alba lana texunt, pedes peronibus muniunt, mortem Coniugis detecto c pite, per plures septimanas lugent, vxores pro signo viduitatis ad indusium, vel togam in pluribus locis carbone cruce pingunt, vel nigrum gerunt strophium. Mulieres baccas sambuci, iuniperi,

spinae cerui, lichen islandicum colligunt, et in foro Claudiopoli, vel Magno-Varadini vendunt. Ista longum gestant indusium, togae loco antrorsum, et post tergum habent duo colligata strophia lanea, coloribus rubro, flauo, et caeruleo tinta, quos ex diuersis baccis, et floribus praeparant, caput etiam simili strophio, more turcico, inuoluunt, tibialia matronae rura, puellae caerulea induunt, pedes perinde vestiunt peronibus, subinde etiam ex lignis excisi calcei, priorum defectum supplent. Formosiores puellae capillos, quos plerumque longos, nigros, et spissos habent, in cinnos vario modo flectunt, et diuersi metalli numis, annulis, coloratis vitris, floribus, ac tintinabulis exornant; ornamentum colli apud opulentiores constat ex vitris monetis argenteis, et aureis, zona consutis. Pastores isti montani in pagos haud coeunt, sed dispersi pone *Gyigyisan* cum suis pecoribus per colles habitant, quibus varia nomina indunt e. g. la *Retyie*, la *Kreminasza*, la *Kucz*, la *Toucz*, la *Bratyie*, la *Taurieszka* etc. Eorum vxores in tuguriis caseum faciunt, aut sebum coquunt, quod smigmatoribus Belényesiensibus, vel Claudioplitanis vendunt, qui ex sebo caprino candelas ducunt cereis fere pares. Pueri in siluis oberrant, et picem ex arboribus decerpunt, quam per Oppida, et Pagos cortici inclusam circumferunt, et pro suffitu vendunt. Ritus profitentur quidem graecanicum non Vnitorum, sed adeo religionis expertes sunt, vt in iuuenem, parentibus orbem, ipsi impegerimus, qui annis sex et decem iam maior Ecclesiam nondum vidit. Hic a Prauisore Vaskoensi *Fran. Szotoczky* se persuaderi passus est, vt nos in descensu ex monte comitaretur, et educationem amplecteretur. Vidimus etiam quinquagenarium, qui triginta tribus annis e siluis non produit, et planitiem fugit. Ex senioribus complures reperimus, qui planitiem non tantum auserbantur, sed plane perhorrescebant. Isthoc agreste hominum genus augetur per profugos Transilvaniae, qui se huc recipiunt, vt seruitutem Dominorum, vel militiam declinent.”

Miller cunoșteă, deci, vânzarea în orașe a *utensiliilor* fabricate de Moți și plecarea după merinde, (*annona*); păstoritul; sălbătăcirea lor (*feritas*), care-i deosebiă de ceilalți Români; portul; jelirea cu capul gol, mai multe săptămâni; după

moartea soției; cromatica femeilor; etc. Miller cunoaște și „luxul“ fetelor „bogate“ (monete de argint și aur). Dispersiunea socială este remarcată; și urmările ei: fuga de sat, rămasul pe munți. Brânza și seul — fabricația femeilor, în colibe — se vinde la Beiuș și la Cluj. Copiii strângeau rășina, pentru a-fumat. Un orfan de 16 ani nu văzuse biserică! Un bărbat de 50 de ani nu eșise din pădure de 33 de ani! Se aflau bătrâni care urau șesul! Miller însemnează și admirarea Ardelenilor, care fugiau în munți, ca să scape de domni și de miliție.

Toată descripția, făcută de un om de știință, descopere o primi-

tivitate în care târgul de fete nu trebuie să mai surprinză, mai ales că el eră, după Miller, o *întâlnire* și o *vedere*, nu o *cumpărare*, la care te poate duce vorba *târg*.*)

G. Bogdan-Duică

*) Mai notez că Miller are și o hartă (dela 1811—1812), care pornește din munții Bihorului și Valea seacă, și se încheie cu o linie ce duce dela Sarcău la Cămpanii de jos, înregistrând Seghiștea, Duești, Ghighișoni; iar în față Săliște, Poiana. Despre satul Feneș (*cum ruderibus arcis Belovár*) Miller însemnează că Ungurii s'au românizat (*in Valachos degenerarunt*). Apa unui izvor mineral bogat Românii o încălziau și o beau contra frigurilor (*pro antidoto contra febres*)! Traiul greu îl caracterizează o frază despre frigul bihorean: *Quandoque tantum frigus dominator, ut etiam in Iunio et Augusto oves cum pastoribus iam encucuril*.

I A R Ă Ș I A R D E A L

(Urmare)

În fața unor cunoștințe filologice atât de formidabile și a unei bunecredințe fără păreche, eum vom vedea și mai încolo, declar că renunț să mai încerc a-l convinge pe dl Marțian că derivarea *Ardeal* < ung. *Erdély* ar fi posibilă. Pe cei cu idei fixe e bine să-i lași într'ale lor.)

Pentru ca să arate cât e tare și mare în arheologie, dl Marțian publică o scrisoare de complezență prin care un profesor universitar din Viena cu numele Hoernes îi mulțamește pentru „Repertoriul arheologic — preistoric pentru Transilvania“, pe care i l-a trimis. A face un repertoriu înseamnă a face o muncă de „colecționar“, iar activitatea de bun colecționar a d-lui Marțian n'am tăgăduit-o niciodată, nici în răspunsul cu priina. M'am îndoit numai în privința veracității tuturor datelor adunate de dl Marțian; pornind din falsificările pe care le făcea în discuțiile sale filologice, ba chiar și din un caz din domeniul arheologiei. În sfârșit scrisori de complezență ca a lui Hoernes, pentru cel ce știe cât de ușor se dau ele în străinătate, nu

1) Profit de ocazie ca să rectific în acest loc o propozițiune tipărită greșit în articolul trecut: „Dintre cei doi a, al doilea, dacă era aton, trebuia să dea *ă*. Dacă după *d* ar fi urmat *e* lung, ni se păstra ca *e*; dacă ar fi urmat *e* scurt, *d* s'ar fi schimbat în *dz*. Din forma *Ardalos* am putea avea deci: *Ardăr* ori *Arđăr*; din *Ardelos* am putea avea: *Arđer*, *Arđăr*, *Arđer* ori *Arđzăr*; din *Ardelios*, *Ardelion* sau chiar *Ardel* (cu *l* muțat) am avea *Ardeiu* ori *Ardzeiu* (cf. *fiuus* > *fiuu* > *fiu*). Chiar și dacă am fi avut *ll*, care dă în românește *l*, totuși al doilea *a* ar fi trebuit să dea *ă*, fiind aton: *Ardellos* ar fi dat *Arđăl* ori *Arđăl*, iar *Ardellos* ar fi trebuit să dea *Arđal*, *e* după *d* și înainte de *a* trebuind să fie scurt,

spun prea mult. E greu să controlezi doar dela Viena toate rămășițele ori preținsele rămășițe preistorice din Ardeal iar savanții streini, care sânt obișnuiți cu muncă științifică onestă, cred că toată lumea lucrează ca ei!

Dar ce zic specialiștii mai de aproape de noi? Fiindcă dl Marțian mă trimite la „Sași“, îi reproduc numai câteva pasaje din o recenziune a lui M. Auner apărută în *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, xxxvi, Sibiu, 1913, pp. 89—94:

„Herr I Marțian hat bereits vor mehreren Jahren die gediegene Probe seines „Könnens“ geliefert. Er hat darin gewiss nicht alltägliche Kunststück zustande gebracht, auf 6 Seiten (S 5—11) mehr als ein Dutzend Stellen aus einer Abhandlung von Johann Wolf über „Die Landesnamen Siebenbürgens“ abzuschreiben, ohne das es ihm dabei eingefallen wäre, den Namen seines „Gewehrsmannes“ (*sic*, ap. Marțian) auch nur ein einziges Mal in einer Anmerkung zu zitieren“. Urmează textul pus pe două coloane. Se mai adaugă că dl Marțian citează și trage concluzii din o diplomă a Episcopului Laurențiu de Milcov „der auf diesem Planeten niemals existiert hat“, se dovedește că Marțian întrebuițează ca dovezi diplome false, și că „seine heraldischen Kenntnisse einem obskuren Schmöcker des XVII. Jahrhunderts verdankt“. Auner trece apoi la faimosul *Archäologisch prähistorisches Repertorium* Wien, 1909, și arată că acesta e alcătuit exact după metoda celui dințaiu „studiu“. Cea mai mare parte e

copiat cuvânt de cuvânt din deosebite cărți, uneori cu greșeli, dar mai ales din Goos „*Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens*“ apărută cu 33 ani mai înainte de lucrarea d-lui Marțian Pentru ca să inducă în eroare pe cetitori Marțian „hat dessen Namen bis zur Unkenntlichkeit verdreht“, „hat die Arbeit falsch zitiert und sie mitten unter 194 andere Literaturwerke vergraben“. Cu multe citate puse pe două coloane își dovedește această afirmațiune; mai mult chiar, „dass Herr Marțian, nicht einmal ordentlich schreiben“ și „*sinngemäß* abschreiben kann“. Știința d-lui Marțian s'a oprit în cea mai mare parte la timpul când și-a scris lucrarea. Se păstrează chiar și împărțirea comitatelor de pe timpul lui Goos. De multe ori și ceea ce prezintă ca contribuție personală, dacă nu e ridicol, e luat dela alții. Și încheie: „Wollte man Herrn Marțian in jedem einzelnen Fall des Plagiaten überführen, so müsste fast sein ganzes Repertorium zitiert werden: Es genügt daher festzustellen, dass von den ersten 25 Nummern bei Marțian mindestens 20 bei Goos bereits vorhanden sind und dass diese sich gegenseitig so ähnlich sehn, wie das bei Martians ungenauen Abschreiben nur möglich ist. Dazu kommt noch folgendes: Bei Goos ist eine streng systematische Einteilung nach der vorrömischen römischen und Völkerwanderungszeit eingeführt, Marțian dagegen hat ein so konfuses Durcheinander angestiftet, dass sein Repertorium auch dann, wenn es gewissenhafter abgeschrieben wäre, nicht verwertet werden könnte.“

Damit ist Herr Martian wohl auch für die Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien erledigt“. Ar fi trebuit să-l învrednicească și Academia Română de membru al său!

Deși cu multă bunăvoință pentru îndeletnicirile de diletant în arheologie ale d-lui Marțian, nu e cu mult mai favorabilă nici recensia lui G. Teglás scrisă înainte de cea a lui Auner în *Muzeumi és Könyvtári Értesítő*, v, Martie 1911, pp. 57—58. Îi înșiră numeroase greșeli de informație și de identificare (la Beclean d p. nu se poate constata castru roman etc.), îi impută păreri de mult învechite ș a. m. d.

În privința calității de „savant arheolog“ a d-lui Marțian avem o strălucită dovadă și în lucrarea d-sale *Urme d'n războaiele Romanilor cu Dacia*, Cluj, 1921, care se întemeiază, cum ne spune însuși dl Mar-

țian tocmai pe acest admirabil alcătuit repertoriu.

În această carte dl Marțian, în loc să ne dea numai descrieri de cetăți și identificări și să arate în tot locul izvoarele pe care le utilizează, lăsând să se înțeleagă că a văzut tot despre ce s'rie, încearcă să ne prezinte cucerirea Daciei într'un mod cu totul fantastic, indicând cu precizie (cum îi este obiceiul), dar fără nici o dovadă istorică contemporană, punctele de unde au plecat și unde s'au sfârșit deosebitele campanii și hărțueli ale Romanilor cu Dacia. Cetăți târzii, clădite după venirea Romanilor, sânt înglobate și ele în aceste campanii. Rezultate neîntemeiate din unele studii anterioare ale d-sale sânt date ca lucruri sigure și se clădește pe ele mai departe. Etimologiile propuse pentru o seamă de nume topice sânt cu adevărat ridicole iar limba, băjbăe de greșeli care din încăpăținare dt Marțian n'a vrut să le îndrepteze,

(Va urma)

N. Drăgan

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

CONFERINTE

Instituțiile politice ale Elveției

Conferința d-lui Ed. Chapuisat directorul lui „Journal de Genève“.

Un prieten al nostru și prieten în vremuri de răstrieș, când un cuvânt bun spus de un străin despre poporul nostru valora mai mult decât toate declarațiile cutărui financiar venit după război să prețuiască, cu anumite intenții, bogățiile țării, ne-a vorbit la Biblioteca Universității, Vineri în 8 l. c., despre instituțiile democratice ale țării sale.

Elveția, care adăpostește în capitala ei pe cea mai înaltă instituție politică a vremii, Liga Națiunilor, este țara care și-a știut menținea din cele mai vechi timpuri echilibrul politicii interne și externe. Sistemul federalist adoptat de Elveția, care recunoaște toate libertățile regiunilor componente, încheagându-le totuși într'o puternică unitate, se bazează pe respectarea adevărului istoric, caracteristica fundamentală a unei națiuni, și

unitatea sentimentului politic, care produce solidaritatea politică, cel mai bun apărător al unui stat. Iar în privința politicii externe, întrucât ea nu urmărea anexarea de teritorii noi, n'a avut lipsă de războaie și s'a putut bucura astfel de toate binefacerile unei continue vieți de pace.

Conducerea țării în Elveția o are de fapt, nu de drept numai, poporul, căci prin referendum el se poate pronunța pentru sau contra unei legi adusă de deputați. Deci acolo poporul nu este condamnat să primească pasiv ori ce lege hotărâtă de „aleșii națiunii“, cari, oameni fiind, pot greși și ei.

OPERA

Doi bași români — ne-au făcut deliciu în două seri închinată muzicii săptămâna aceasta. Amândoi au cântat acelaș rol (Mefisto) de mare anvergură vocală din „Faust“ de Gounod. Unul, d. Niculescu-Băsu a cântat Mercuri la Teatrul Maghiar, dând amploare deplină rolului prin organul său neîntrecut de puternic. Al doilea bas ce ne-a vizitat a fost d. Folescu, un alt distins artist al capitalei. Dsa a încântat sala arhiplină a Operei Române prin voce, dicțiune, joc de scenă armonizate într'o realizare perfectă a problemei rolului. De altfel reprezentăția de Vineri a Operei noastre a fost una dintre cele mai frumoase ale stagiunii. Dna Nestorescu, Rozsa, dnii Căldăraru, Nagacevsky, Iarofky, au fost în perfectă dispoziție, Corurile, orchestra excelente.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Basm real despre școala de adulți, povestit de un învățator în „Gazeta școlii“: „Mi-aduc aminte de calculele trandafirilor pe care și le făcea un coleg, când socotea cât are de primit dela „cursurile de adulți“.

Lucra la aceste cursuri, împreună cu un alt coleg, 12 ore pe săptămână, 6 ore fiecare și nu primise salariul pe patru luni.

Având elevi mulți, — salariul său, — trebuind să fie, după indicațiile ce avea, în raport direct cu numărul elevilor, — creștea în calculul ce-și făcea, de mai mare dragul!

Iată și revizorul! Vine la școală să fixeze salariul convenit acestui învățator pentru munca pe care a depus-o la „cursurile de adulți“.

Calculul: învățatorul lucra la cl. 2-a, deci, conform legii, trebuia să completeze 6 ore pe săptămână, fie la cl. 5-a superioară, fie la cursurile de adulți.

Prin urmare: 6 ore lucrase pe săptămână,

mână, 6 ore trebuia să i se scadă. Deci, — era fit!

Dar și aceasta, cu multă bunăvoință din partea autorității școlare! Căci, se întâmplase ca în unele săptămâni să fie sărbătoare în zilele de cursuri de adulți și orele din acele zile nu i se puneau la socoteală. Deci, pe bun drept, învățatorul trebuia să mai rămână și dator!

De datorie, însă, a fost iertat! Așa se calculează salarizarea cursurilor de adulți și a cursurilor complementare.

Să nu ne mirăm, deci, când statisticile vor spune că aceste cursuri n'au reușit sau când necrologurile viitoare ale corpului didactic primar vor preciza anume: — învățatorului repauzat a contractat fizia la cursurile de adulți și complementare, unde muncea gratis. A murit în floarea vârstei, în cea mai neagră mizerie!

Basmul acesta merită să fie bine cunoscut în toată țara, pentru ca să se știe că așa — batjocură cu munca învățătorilor nu mai trebuie suferită. Când s'a petrecut basmul, nu știm; când se va mai petrece, vom . . . pândi toți ceice voim ca adultismul să nu rămâie . . . basm.

COMUNICAT

La Camera de Comerț și Industrie din localitate a avut loc astăzi la orele 8, o adunare bine cercetată a secției comisiei comerciale sub prezidiul președintelui de secție dl Sever Pop. Obiectul principal al acestei adunări l'a format situația precară a comerțului în urma noului regim al libertății de tranșacțiune față cu chirile pe prăvălii și magazine care se începe cu ziua de 6 Mai 1925, și care poate să aibe repercusiuni nefavorabile asupra vieții economice a țării După o dezbaterie serioasă și minuțioasă a chestii evacuărilor în baza noului regim de chirii s'a căzut — în unanimitate — de acord, că Camera de Comerț și Industrie — care conform legii este chemată a apăra interesele generale ale țării, — are datorie de a interveni în cauzurile litigioase, când părțile se vor declara gata a se supune acestei intervenții.

În urmare invităm atât pe negustorii, cât și pe proprietarii caselor cu localuri de prăvălii, că toate cauzurile lor de litigiu să le supună Camerei noastre, care va tinde să mediteze o învoială între părți, fie prin bună înțelegere, fie prin instituirea unui arbitru gratuit.

Cluj, la 5 Mai 1925.

Prezidentul Camerei de Comerț și Industrie, Cluj.

„Cartea Românească“

Societate Anonimă București

Capital Lei 50,000.000

Institut de arte Grafice, Editură și Librărie. Cărți didactice și literare, române și străine. Registre și furnituri de birou, rechizite de școală. Tipografie. Legătură, Steriotipie, Litografie, Turnătorie de litere, Cartonage. Confecțiuni de hârtie.

Secție specială de obiecte de artă, marochinerie, cristaluri, jucări, etc.

„Fotoglob“ Atelier special de fotografie.

Direcțiunea: Bulev. Academiei 3-5,
București.

Magazine de desfacere și Ateliere grafice.

București: Bvd. Academiei 3-5, Cal. Moșilor 62-64 (Librăria Sfetea). Str. Șelari No. 12 (Librăria Joanițiu). Str. Paris No. 16 (Göbl-Rasidescu), Șoseaua Bonaparte No. 68-72.

S U C U R S A L E :

Cluj: Piața Unirii 7 și Calea Dorobanților No. 14-16
Timișoara: Str. Eugen de Savoia No. 7 și Strada Tepeș-Vodă No. 2.

Societatea Afiliată: „Cartea Românească din Valea Târnavei“ S. A. Diciosânmărtin.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNIALE

D. ED. CHAPUISAT LA CLUJ

Săptămâna trecută am primit între zidurile sure ale Clujului nostru tot mai românesc un oaspe drag, drag pentru că nu ne arată prietenie numai acum când trăim în țară unită, ci ne-a fost prieten și în momentele cele mai grele prin cari a trecut poporul român, și mai ales poporul român din Ardeal.

Oaspele de acum — d. E. Chapuisat, directorul ziarului „Journal de Geneve” — este cel ce în vremea războiului susținea în coloanele gazetei sale cauza românească, cu o căldură sinceră, izvorâtă din prietenia-i neprefăcută ce ne-o purta. Articolele sale erau așa de temeinice — o amintim incidental — denotau o așa de perfectă cunoaștere a situației, încât „Românul” dela Arad, le putea reproduce ca redacționale, bineînțeles când eludând censura ungurească, putea ajunge la câte un număr din gazeta d-lui Chapuisat, oprită a intra pe teritoriul fostului stat maghiar.

Acum acest apărător al nostru a venit să ne vadă. A vizitat întâi Bucureștii și mai multe sate din ținuturile petrolifere ale vechiului regat, apoi a venit la noi, să vadă ce roade a dat Unirea cu patria mamă.

Capitala Ardealului l-a primit cu dragoste, i-a arătat toate instituțiile românești — Clinici, Universitate, Operă, Bibliotecă etc. — l-a sărbătorit cu prilejul conferinței ce a ținut-o la Biblioteca Universității despre Elveția. Oaspele a rămas impresionat de ce a văzut: după relele cari le-a auzit despre noi în ultimul timp, realitatea a avut efect surprizător. I-au plăcut satele românești din jurul Clujului ce le-a vizitat, a admirat costumele naționale, a luat contact cu ziaristi minoritari cari i-au expus situația minorităților așa cum o văd ei, le-a arătat unde greșesc judecând situația și unde pot duce laștă pe căi constituționale pentru interesele lor; a vizitat școale, prăvălii de anticități, muzee, însfârșit s'a informat despre noi așa cum numai un gazetar știe — și putem spune că am trecut excelent acest examen făcut asupra noastră de oaspele și judecătorul venit de peste graniță.

HORIA TRANDAFIR

Zece Maiu. — Sărbătorirea zilei de 10 Maiu a însemnat anul acesta mai ales, aici la Cluj un prilej nu numai de emoții izvorâte din sentimentul național ce vibrează cald la aducerea aminte a atâtor acte marelle ale istoriei noastre cari s'au realizat sau se comemorează în această zi, ci și un prilej de a ne câștiga convingere deplină că în ciuda oricâtor greutăți ce ne stau în cale, imensa putere a noastră ce curge din sate necon-

tenit înspre orașele cu școli, se definește tot mai lămurit ca demnă de speranțele ce le-am legat de ea. Tinerimea școlară care a trecut sub ochii noștri duminică, ne-a arătat, ne-a desvăluit o forță a noastră de care trebuie să ținem seama când ne gândim la ziua de mâine a neamului nostru. Câte talente și câte puiiși de realizare se vor ridica dintre acești tineri! Elevi și eleve de școli primare, de ucenici, de meserii, de comerț, elevi de liceu și de școli normale ne-au înfățișat perspectiva frumoasă a viitorului... Și pecând treceau în pas cadențat, recunoștința ni-se îndrepta spre dascălii ce pășeau alături de ei: modești, necăjiți dar cu fața iluminată de bucuria legitimă a opereii ce o înfăptuiesc zi de zi, oră de oră prin muncă istovitoare.

Anticariat românesc în Cluj! — L-a înființat tip. „Ardealul”. Mare lucrul Cartea veche, cartea devenirii noastre literare! Lumea nu o caută, dar dacă o găsește, nu trece pelângă ea cu ochii închisi. S'a înființat prin cumpărarea moștenirii lui Zwiebel, un Ovreu din București, care era bine cunoscut Academiei Române ca vânzător de manuscrite, cu care se prezenta mai întâi d-lui I. Bianu. Dăm alarmă: Cine are cărți vechi, manuscrite vechi le poate aduce la „Ardealul”, mai ales dacă au preț... „Ardealul” ar servi istoria culturală și literară mijlocind târgul acesta interesant.

1 Maiu, 10 Maiu, 15 Maiu. — 1 Maiu a fost oprit, dar s'a serbat totuși. Ne pare rău, foarte rău. La ce să mai otrăvim, suferim de interdicțiuni superflue? De 34 ori 35 de ani se serbează 1-ul Maiu al muncitorimei; pentru ce al 35 ori al 36 lea să fie mai periculos? Se plănuia ceva, despre ce numai guvernul știa? Nu credem. A fost o învoială de oprire internațională? Poate. Dar atunci a fost și rămâne și mai grav. Fără muncă nu pot trăi nici statele mari, nici cele mici; fără muncitori devotați nu-i sănătate, nu-i traiu bun; pentru ce am amări o zi de repaos și de manifestare a dreptului la viață proprie a muncitorilor? Nici 10 Maiu, nici 3/15 Maiu, zile sfinte ale nației, nu ne pot face să uităm, că însuși guvernul ne-a adus aminte că trecem prin zile grele ale căror probleme noi, însă, credem că trebuie adusă călduroasă și devotată — muncitorimea, Să sperăm că la anul vom avea de constatat altă înțelepciune.

O palmă cu urmări politice. — Deși noi suntem revistă literară-științifică, ținem a înregistra palma-Halippa, a cărei istorie nu mai este de scris, deoarece a făcut-o însuși deputatul basarabean în felul său simplu și sincer. Formula întâmplării este: Aduci țării o țară furată odată și un Popescu te palmuește. Ce va păși acest Popescu nu ne mai interesează. Regretăm numai că trebuie să începem a crede că, prin tolerarea lui și-a celor la fel cu el, se desvoalță în armată un spirit de promiscuitate: bun și rău, delicat și brutal stau alături?! După toate câte le-am văzut de vreo șase ani încoace suntem de părere că armata însăși trebuie să reacționeze contra tuturor onorabililor „Popești”, cari nici de-acasă, nici din lume n'au fost în stare să învețe ce este — elită, corp de elită. Pentru că între două noțiuni: armată și țigănie noi nu admitem învoială, pact, tolerare; țigănia-i

țigănie; armată este ceva gândind, simțind nobil. Autoapărarea armatei de „Popești” săi ar contribui enorm la liniștirea vieții publice, după care mulți oțtăm.

Dintre cei cari au plecat... — În ziarul artistic italian „La Torre” citesc rânduri de apreciere la adresa fostului prim violoncelist al opereii noastre și prof. al conservatorului, d. C. Angelis, care după o muncă artistică de 14 ani desfășurată la noi în țară, prin mijloace comune la noi, dar aiurea necunoscute a fost silit să ne părăsească. Se vorbește acolo de turneele său artistic din Italia și de un angajament strălucit pentru America de Nord. Se vede că toți cei ce ne părăsesc, ajungând în alte părți, au parte de aprecieri mai sincere decât în atmosfera noastră de intoleranță. Notăm că d. Angelis a publicat în ziare italiene câte-va articole, pronunțându-se în termeni calzi despre țara, al cărei politicianism și nepotism l-au alungat din locurile unde a depus ani de zile muncă desinteresată pentru promovarea artei. A răsplăti astfel ingrățitudinea, arată sufletul cinstit pentru care plecarea d-lui de Angelis o regretă și azi Clujenii, de a căror simpatie s'a bucurat fără rezervă.

D. Chapuisat membru de onoare al Sindicatului Presei Române din Ardeal. — Sindicatul Presei Române din Ardeal a avut fericita idee de a proclama membru de onoare pe d. Ed. Chapuisat directorul Jurnalului de Geneva, deputat, care ne-a vizitat săptămâna trecută. Alegerea i-a fost adusă la cunoștință de către d. I. Clopoșel vicepreședintele Sindicatului, la o masă comună dată de Sindicat. D. Chapuisat a mulțumit spunând că e impresionat de acest gest și de stima colegială ce i-se arată. La această masă au mai participat dd. dr. C. Negrea rectorul Universității, N. Bănescu, S. Pușcariu, V. Ghidionescu, E. Panaitescu, Y. Auger profesori universitari, Costă-Foru ziarist din București, Dr. E. Kadar din Sindicatul ziaristilor minoritari. A. Hodos, redactor la „Țara Noastră”, E. Procopiu redactor la Patria, V. Pușcariu, publicist, Dr. I. Istrate redactor la „Patria” și A. Buteanu secretarul de redacție al S. de M., din Sindicatul ziaristilor Români.

În tot decursul mesei a domnit o atmosferă cordială. D. Chapuisat a fost plăcut surprins că între comenseni a descoperit pe un vechi colaborator al ziarului său, d. V. Ghidionescu.

Plecat din Cluj, d' Chapuisat a trimis Sindicatului următoarea telegramă de mulțumire:

Domnului Ion Clopoșel v. președintele Sindicatului ziaristilor Cluj

Încă sub farmecul primirii Dv. Vă adresez expresiunea grațitudinii mele și a admirațiunii mele pentru țara Dv. nobilă.

Chapuisat, membru de onoare al Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat, directorul ziarului Journal de Genève.

Abonamentul plătit înainte este razimul cel mai solid al unei publicații și garanția dezvoltării presei în ARDEAL

SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ

Stabilizarea sau valorizarea leului. — Ce putem face pentru stabilizarea sau valorizarea leului? Nimic. Din studii amănunțite și științifice asupra balanței noastre economice se vedește fără puțință de replică că avem o balanță activă. Avem un buget echilibrat și s'au luat măsuri contra oricărei puțințe de inflație monetară. Singurele cauze ale valutei noastre scăzute sunt neîncrederea străinătății și situația noastră politică. Și pe aceste noi nu le putem — cel puțin deocamdată — cu nimic influența.

Comerțul de cereale la noi. Suntem fără agricolă, comerțul de cereale ar trebui să fie în fruntea comerțului nostru, și să fie cel mai prețuit de guvern. Din nefericire nu este astfel. Ca la noi la nimeni, între Stat și particular, între guvern și negustori este un antagonism atât de puternic, în cât se merge până la dușmănie.

Să vă dăm un exemplu. Unul dintr-o mie. În toamna anului 1924, pe baza dispozițiilor în vigoare, cerealiștii au depozitat în silozurile din porturi și magazinele din oboare 400 vagoane orz pentru export. Intre timp guvernul s'a trezit că lipsesc cereale pentru pâine. Grâu ne fiind suficient, guvernul a oprit nu numai exportul grâului, dar și al celorlalte cereale, deci și a orzului. Ce au de făcut cerealiștii noștri. Ei plătesc căilor ferate și suprataxa de 50 la sută asupra tarifului de transport pentru orzul destinat exportului, cea mai mare parte din orz fusese angajat, deși neexpediat din motive de ordin financiar. Acum exportul este oprit. Cerealiștii se văd cu marfa imobilizată. Plătesc taxe de magazinaj enorme, dobânzi mari la Bănci, din cauza căldurii orzul a început să se încingă și să fie mâncat de gărgărițe. Renunțând cu mari pagube la contractele din străinătate au cercat să-l vândă în țară. Morarii nu-l mai primesc fiindcă e încins, și de o calitate prea ușoară, iar brutarii preferă să amestece în pâine făină de malai sau cartofi, fiindcă sunt mai ieftine.

Cerealiștii sunt amenințați să-și piardă întreg capitalul și să se ruineze. Și aceasta pentru ce? Dacă ar fi nevoie de orz atunci s'ar vinde bine și nimeni nu ar păgubi și nimeni nu s'ar plânge. Dacă nu e nevoie pentru ce e prohibit exportul? Dar cine poate rezolvi toate tainele gospodăriei noastre

Incasările vamale pe 1925. În bugetul pe anul 1925 s'au prevăzut taxe din import

1.500.000.000, din export 5.000.000.000 și diverse 440.000.000 lei, adică în total 6.940.000.000 lei, deci cu 1.140.000.000 mai mult decât în 1924. Deși din rezultatele primelor două luni ale anului 1925 — pentru care avem date, — nu se poate judeca un an întreg, mai ales dacă vom avea o bună recoltă anul acesta, totuși e interesant să observăm că totalul taxelor vamale pe Ianuar și Februar marchează un deficit de 400.000.000 lei asupra prevederilor bugetare. Să sperăm că până la sfârșit acest deficit se va nimici.

Revalorizarea leului. Este o iluzie căreia îi datorim toate mizeriile, toate suferințele și toate încurcăturile noastre economice. Cu gândul la urcarea leului nu se sporesc salariile, cu gândul la urcarea leului se fac tranzacțiunile de naționalizare a întreprinderilor străine — ducându-ne la cazul când pentru a salva de bancruță Banca Românească, Statul să-și dea terenurile petrolifere Stelei Române —, cu gândul la urcarea leului se fac toate socotelile financiare și economice ale țării, și se stabilesc normele politice noastre economice. Mai mult, atunci când vrei tu, care nu crezi în revalorizarea leului, să-ți aperi un drept al tău, ca să fii înțeles de guvern, trebuie să te sprijini pe aceeași idee fixă a revalorizării leului.

Leul care este de abea 2⁵ centime la Zürich, și care de multe ori s'a apropiat de 2 centime, nu poate să mai dea speranța bine chibzuită și cinstită a unei revalorizări. Leul hârtie cu toate îndreptățile noastre nu v-a putea ajunge nici odată la leul-aur. Logic este să renunțăm la această iluzie. Să ne dăm o altă monedă și să echilibrăm și să liniștim viața noastră care a ajuns de nesuferit.

Conferința internațională a muncii pe 1925. Anul acesta, în ziua de 19 Mai, se întrunește la Geneva conferința internațională a muncii.

Din partea României merg: Ministrul nostru la Berna d. Petrescu Comnen, Directorul general al asigurărilor sociale d. M. Enescu și Directorul general al muncii

d. Setlacek, din partea lucrătorilor d. I. Flueraș și din partea patronilor d. Ing. Mircea.

Chestiunile care se vor discuta sunt privitoare la repararea accidentelor de muncă și boalelor profesionale, și la asigurările sociale.

Rezultatul și al acestei conferințe, pentru noi, va fi votarea unor rezoluții sau recomandări frumoase, ratificarea lor cu grabire de parlament, și neaplicarea lor.

Congres internațional de agricultură. Guvernul român a fost invitat să participe la congresul internațional de agricultură ce se va ține între 21—24 Iunie la Varșovia. Au anunțat participarea până acum 12 State.

Sperăm că guvernul va primi această invitație și strălucitul nostru corp de agronomi va reprezenta cu cinste țara noastră la acel congres în fruntea ministrului de agricultură fiind d. Cipăianu, un om de o cinste aleasă și un agronom eminent, suntem siguri, că, la acest congres nu se va întâmpla ca la toate celelalte să se trimită favoriți, ci se va trimite cei mai distinși agronomi ai noștri. E bine să luăm parte la întrunirile internaționale unde putem arăta și ceea ce avem bun la noi acasă. Iar legăturile cu Polonia, țară amică și aliată, e bine să fie făcute cât de des și supt toate formele

ALBINA institut de credit și economii, SIBIU, primește în serviciul Centralei un tânăr absolvent de comerț care să fie corespondent perfect de limba engleză și eventual cea franceză și doi sau trei tineri cu aceeași pregătire teoretică și practică de bancă cu scrisoare bună pentru serviciu de contabilitate, ordonanșare sau corespondență, cari să fie deplin sănătoși. — Reflecții să-și înainteze ofertele instruite cu: testimoniu școlar și document de practică Centralei institutului la Sibiu, formulându-și pretenziunile de salariu.

In fine o Loteria a cărei tragare nu se mai amână!

E vorba de Loteria Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat. La 16 August anul acesta are loc garantat tragerea ei. — Costa numai Lei 2' — Bitetul. Face să cumparați 10 bilete de odată. — Sunt 5412 Câștiguri în valoare de 1000.000 — 50.000 — 10.000 — etc. Comandați aceste losuri, trimetând banii în mărci poștale sau prin mandat poștal prin Agenția de Publicitate Rudolf Mosse S. A. (Secția Loteria Presei) Cluj, Strada Regina Maria 37.

LIBRĂRIA

V. ROMAN, DEJ

Depozitul tuturor editurilor din țară: Cărți literare, școlare, științifice și bisericesti. Procură orice carte din țară și străinătate, precum reviste și jurnale străine. — Mare magazin de hârtii, registre, caiete, carnete, imprimare, stampile etc. Articole de birou, de pictură și desen artistic și tehnic.

M a g a z i n

P A R I S I E N

Cluj, Calea Regele Ferdinand No. 12.

Căruțe de copii, modă pentru bărbați, ciorapi, sticlărie modernă de porcelan și jucării — se pot cumpăra foarte ieftin.

Fiecare cumpărător primește în mod gratuit bilete de loterie

Banca Chrissoveloni Soc. Anon. Română, București

Capital social Lei 250.000.000 deplin vărsat.

Activ

Bilanț general încheiat la 31 Decembrie 1924

Pasiv

Cassa numerar și disponibil la bănci . . .	101251317 30	Capital emisiunea I—IV . . .	200,000.000'—	
Efecte, bonuri de tezaur, acțiuni și participațiuni	360468092 13	Capital al emisiunea V. chemat la vărsământ la 31 Decembrie 1924 . . .	50,000.000'—	250000000 —
Imobile, terenuri și fabrici proprietatea băncii	49598769 71	Rezerve	52,195.974'07	
Scont și avansuri as/portofeliu și titluri	411717373 90	Fond de rezerve pentru eventuale creanțe dubioase	15,750.000 —	67945974 07
Avansuri as/ipoteci și cesiuni	55266594 50	Angajament pentru efecte reescontate		267451950 69
„ „ mărfuri (lemne, cereale, etc.	83041250 30	Depozite la vedere și pe termen și diverși creditori		637476855 72
Debitori în cont curent și avansuri acordate societăților controlate de noi	314602171 50	Dividende nereclamate		32544 45
Administrația fabricelor Băncii inventar și mărfuri	20161375 15	Diverse conturi		116805267 94
Mobilier	1 —	Cont tranzitoriu		12477494 48
		Profit și pierderi:		
		Report din 1923	2,540.847'27	
		Beneficiul anului 1924	41,676.010'87	44216858 14
	1396406945 49			1396406945 49
Cauțiune de gestiune	495000 —	Deponenți de cauțiuni de gestiune		495000 —

Debit

Profit și Pierdere încheiat la 31 Decembrie 1924

Credit

Cheltuieli de administrație, salarii, indemnizații pt. scumpetea vieții, gratificațiuni timbre, remunerația direcțiunii etc.	32606265 86	Sold reportat din exercițiul 1923		2540847 27
Impozite	5641772 43	Rezultate din conturile de comisioane, dobânzi, efecte, schimb, participațiuni chirii etc.		95674049 16
Fond de rezervă pentru eventuale creanțe dubioase	15750000 —			
Report exercițiul 1923	2,540.847'27			
Beneficiul net exercițiul 1924	41,676.010'87			44216858 14
	98214896 43			98214896 43

Director general: *P. O. Vassalopulo,*

Șeful Contabilității: *F. A. Koblinger*

Verificat și găsit conform cu registrele: — Cenzori: *G. Ghika,*

Victor Rațiu,

G. Eftatopol.

„Prima Ardeleană“ societate anonimă de asigurări generale, Cluj

C O N V O C A R E

Domnii acționari ai „Primei Ardelene. Societate Anonimă de Asigurări Generale“, se invită prin aceasta la

a XIII-a adunare generală ordinară,

care se va ține la 24 Maiu 1925, orele 12 p. m. în birourile societății din Cluj, Piața nirii Nr. 8, pe lângă următoarea

ORDINE DE ZI: 1. Deschiderea adunării, numirea secretarului și exmiterea a doi verificatori; 2. Raportul Consiliului de administrație asupra gestiunii anului 1924 și raportul Comitetului de cenzori; 3. Aprobarea bilanțului, a contului profit și pierdere și descărcarea Consiliului de administrație și a Comitetului de cenzori; 4. Alegerea Comitetului de cenzori; 5. Retribuția cenzorilor.

Ceice doresc a lua parte la acesta adunare generală, sunt rugați a-și depune acțiile și eventualele documente de plenipotență la casieria societății, sau la banca „Albina“, Sibiu, până la 21 Maiu 1925,

Cluj, la 7 Mai 1925.

Consiliul de administrație.

„PRIMA ARDELEANĂ“ Soc. Anon. de Asigurări Generale în Cluj.

ACTIVA			Bilanț general			PASIVA		
Casa	1289432	05			Capital societar		10000000	
Depuneri	8719339	32	10008771	37	Fondul statutar de rezervă		657575	
Efecte:					Fondul de pensuni		2547364	
Efectele societății	5794623	50			Rezerva creanțelor dubioase		250000	
„ fondului de pensuni	412705	30	6207328	80	Rezerve tehnice:			
Imobile			17048126	61	a) la ramura „Incendiu“	10701274	72	
Inprumuturi:					b) „ „ „Efracție“	461462	13	
Ipotecare și de cont-curent			6150195	—	c) „ „ „Grindină“	257764	—	
Diverși debitori			3076304	92	d) „ „ „Viață“	28490621	—	
Societăți de asigurare			1153685	23	e) „ „ „Accidente“	1297965	53	
Depozitul de rez. al reasigurărilor:					Despăgubiri încă nelichidate:			
a) la ramura „Incendiu“	7664935	59			a) la ramura „Elementară“	2021980	68	
b) la „ „ „Viață“	7597138	—	16366465	43	b) „ „ „Viață“	1249306	20	
c) la „ „ „Accidente“	1104391	84	17532897	74	c) „ „ „Accidente“	372513	—	
Agenții principale și agenți					Interese transitoare		276545	
					Societăți de reasigurare:			
					a) la ramura „Elementară“	4547958	37	
					b) „ „ „Viață“	4421606	17	
					Dividende neridicate		225989	
					Diverși creditor		7213456	
					Beneficiu net		2550391	
			77543775	10			77543775	

CHELTCELI Consemnarea venitelor și cheltuelilor VENITE

Secția centrală și elementară.			Secția centrală și elementară.		
Prime de reasigurare:			Prime:		
ramura „Incendiu“	16302253	42	a) la „Incendiu“	32022008	13
„ „Efracție“	813353	—	b) la „Efracție“	1309944	99
„ „Grindină“	1745131	38	c) la „Grindină“	3687979	18
Spese și proviziuni	12719574	40	Dobânzi și alte venit	2026733	42
Dubioase	31193	60	Partea reasig. din daune	8445390	—
Daune:			Rezerva reportată din a. preced.	9666027	10
a) Lichidate „Incendiu“	9578047	61	„ reasig p. a. curent	7664935	59
„ „Efracție“	136930	80			
„ „Grindină“	2421369	09	Secția de viață.		
b) Nelichidate „Incendiu“	1952028	48	Prime și competențe	11416760	68
„ „Efracție“	36258	20	Dobânzi și alte venit	960291	45
„ „Grindină“	33694	—	Rezerva reportată din a. preced.		
Rezerva reasig. pe a. precedent	5637132	27	la portof. propriu	7079772	—
„ tehnică pe a. curent	11420500	5	„ „ preluat	15136204	70
Impozite și competențe	1310401	43	Rezerva reasig. pe a. curent	7597138	—
Secția de viață.			Secția accidente.		
Prime de reasigurare	4982922	40	Prime și competențe	2995792	18
Spese de admin. și achiziție	1551843	09	Rezerva anului precedent	1198723	37
Daune, rescump. și capit. scadente	977158	71	„ reasig. pe a. curent	1104391	84
Rezerva tehnică a anului curent	29739927	20			
„ reasig. pe anul precedent	4018876	—			
Competințe de timbru	168596	72			
Secția accidente.					
Prime de reasigurare	1700929	31			
Spese și proviziuni	73392	29			
Daune	62718	50			
Rezerva reasig. pe anul precedent	711989	97			
„ tehnică a anului curent	1670478	53			
Competințe de timbru	45000	—			
Beneficiu net					
			112392092	63	
					112392092

Cluj, la 31 Decembrie 1924.

Iosif Gogala m. p. director general

Pt. contabilitate: Dr. Ioan Crețu m. p. director executiv

CONSILIUL DE ADMINISTRATIE:

Vasile Goldiș m. p. președinte
 Ioan I. Lapedatu m. p. admin. delegat
 Teodor Gergely m. p.
 Dr. Oct. Russu m. p.
 Petru Drăgăts m.
 Al. A. Romalo m. p.
 Ladislau Bocsány m. p.
 Teodor Mihail m. p.
 Ioan A. Berindei m. p.
 Emeric Balaban m. p.
 Revidiat și aflat în conștanță cu registrele societății.

COMITETUL DE CENZORI:

Constantin Popp m. p.
 Iosif Bethlen m. p.
 Aurel Ciortea m. p.
 Dr. Nicolae Schiau m. p.
 Dr. Enea Papiu m. p.

Uzinele de Fier și Domeniile din Reșița S. A., Reșița

Activ	Bilanț încheiat la 31 Decembrie 1924		Pasiv	
Capital neversat :			Capital social	250.000.000 —
Datoria acționarilor. Capital	96.900.—		Fond de rezerva	280.847.874 45
Rezervă	3.142.000.—	3.238.900 —	Amortizari	113.337.112 46
Stabilimente:			Creditori	393.540.533 81
Domenii	9.770.381 18		Dividende neridicate	1.542.388 50
Mine	74.477.167 71		Beneficiu net:	
Clădiri pentru exploațiuni	81.206.631 63		Report din 1923	1.745.971 18
Clădiri pentru locuințe	60.578.311 75		Beneficiu pe 1924	67.708.603 16
Mașini și instalațiuni	155.555.565 94	381.598 058 21		69.454.579 34
Stocuri de materiale		131.656.593 24		
Numerar		11.644 229 04		
Titluri		22.531.931 —		
Debitori		558.152.772 07		
		1.108.722.482 56		1.108.722.483 56

Cheltuieli	Contul de Profit și Pierdere la 31 Decembrie 1924		Venituri	
Cheltuieli generale		44.515.398 67	Beneficiu:	
Dobânzi		3.273.677 38	Report din 1923	1.745.971 18
Impozite		4.918.727 68	Beneficiu brut pe 1924	191.132.650 72
Contribuțiuni regulamentare și cheltuieli pentru scopuri de ocrotiri sociale		22.722.477 90		192.878.621 90
Amortizari		47.993.760 93		
Beneficiu net:				
Report din 1923	1.745.971 18			
Beneficiu pe 1923	67.708 603 16	69.454.579 34		
		192.878 621 90		192.878.621 90

Verificat și găsit conform cu registrele

Censori: G. CIOFLEC, MIHAIL GEORGESCU, VICTOR LÈVE, E. LUTERBACHER, ȘT. VIDRIGHIN

Adresa abonatului:)

„LEBEDA“ S. A.
IN CLUJ, STR. IAȘILOR Nr. 14.

Prima fabrică română de
PLAPOME, saltele, vestminte de pat,
vată și pentru prelucrare de pene aran-
jată cu curent electric.

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

**Mare depozit de lămpi
și material electric!**

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

Schmoll-Pasta e cea mai bună cremă
de ghețe
Brașov, Strada Lungă No. 59.

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.
Cluj, Regele Ferdinand No. 38.

Se ocupă cu exploatarea de păduri, cu
industrializarea lemnului și finanțarea
intreprinderilor similare.

Capital social lei 65,000.000. — Uzine :
Leșnic, Coșnea, Cloșani, Valea
Drăganului (Poeni).

ȘAMPANIE

MAJESTIC

Prima fabrică română de șampanie în Ardeal

B R A Ș O V

Magazin de încălțăminte

PETRE S. BACIU

București, Strada Academiei No. 16.

Se găsesc gata și comanda
se efectuează prompt.

Produsele

fabricei de bere

CZELL DIN CLUJ

(Mănăștur)

bera albă și berea din malț dublu

„U R S U S“

„HERCULES“